

КНИГА ЗА УЧИТЕЛЯ

Петя Несторова • Борислав Борисов
Катерина Томова • Венера Матеева-Байчева

УЧЕБНО ПОМАГАЛО
ЗА ПОДПОМАГАНЕ
НА ОБУЧЕНИЕТО,
ОРГАНИЗИРАНО
В ЧУЖБИНА

Български език

Петя Несторова, Борислав Борисов, Катерина Томова,
Венера Матеева-Байчева

КНИГА ЗА УЧИТЕЛЯ

Български език 6. клас В1.1

към учебно помагало за подпомагане
на обучението, организирано в чужбина

ПРОСВЕТА
София

© Петя Иванова Несторова, Борислав Славов Борисов,
Катерина Иванова Томова, Венера Георгиева Матеева-Байчева, 2020 г.
© Бояна Иванова Павлова – художник на графичния дизайн и корицата, 2020 г.
© „Просвета – София“ АД, всички права запазени

ISBN 978-954-01-4105-3

СЪДЪРЖАНИЕ

I. СТРУКТУРА И ПОДРЕДБА НА УЧЕБНОТО ПОМАГАЛО / 4

1. СТРУКТУРА И ПОДРЕДБА НА УЧЕБНОТО ПОМАГАЛО СПОРЕД
УЧЕБНАТА ПРОГРАМА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК КАТО ВТОРИ ЗА 6. КЛАС / 4

2. СТРУКТУРА И ПОДРЕДБА НА УЧЕБНОТО ПОМАГАЛО С ОГЛЕД НА
АВТОРСКАТА КОНЦЕПЦИЯ ЗА ОБУЧЕНИЕТО ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК КАТО
ВТОРИ / 6

II. СТРУКТУРА НА УРОКА В УЧЕБНОТО ПОМАГАЛО / 7

III. ЛИНГВИСТИЧНА ИНФОРМАЦИЯ, МЕТОДИЧЕСКИ УКАЗАНИЯ И РЕШЕНИЯ НА ЗАДАЧИТЕ ПО УРОЦИ / 9

Тест за установяване на входно равнище / 9

Урок 1/1 – Минало свършено време на глаголи от I и II спрежение / 13

Урок 1/2 – Минало свършено време на глаголи от I и II спрежение
(продължение) / 20

Урок 1/3 – Словоред на кратките винителни и дателни форми на личните
местоимения в изречения в минало свършено време / 29

Урок 1/4 – Минало свършено време (обобщителен урок) / 35

Урок 2 – Сложно съчинено изречение / 41

Урок 3 – Пълни падежни форми на личните местоимения / 47

Урок 4 – Въпросителни, неопределителни и отрицателни наречия
и местоимения / 53

Урок 5/1 – Повелително наклонение – прости форми / 57

Урок 5/2 – Повелително наклонение – сложни форми / 64

Урок 5/3 – Преобразуване на пряка реч с повелителни глаголни форми в непряка
реч / 69

Тест за установяване на изходно равнище / 77

УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА ЗА VII КЛАС
ЗА ОБУЧЕНИЕТО, ОРГАНИЗИРАНО В ЧУЖБИНА / 84

I. СТРУКТУРА И ПОДРЕДБА НА УЧЕБНОТО ПОМАГАЛО

1. СТРУКТУРА И ПОДРЕДБА НА УЧЕБНОТО ПОМАГАЛО СПОРЕД УЧЕБНАТА ПРОГРАМА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК КАТО ВТОРИ ЗА 6. КЛАС

Учебникът по български език като втори за ниво В1.1 с авторски колектив в състав Петя Несторова, Борислав Борисов, Катерина Томова и Венера Матеева-Байчева е създаден в съответствие с основната цел, която си поставя съвременното българско образование – да се развият и усъвършенстват ключовите компетентности на ученика – писане, слушане, четене и говорене. Съдържанието, заложено в учебника, отговаря на Държавните стандарти за учебно съдържание преди всичко със своята целенасоченост към формиране на комуникативната компетентност на учениците:

1. Умения за общуване на чужди езици;
2. Дигитална компетентност;
3. Умения за учене;
4. Социални и граждански компетентности;
5. Културна компетентност и умения за изразяване чрез творчество.

Компетентностите, които формира обучението по български език като чужд, са обвързани с успешната комуникация на ученика чрез писане, четене с разбиране, слушане с разбиране и говорене. Четирите активности в чуждоезиковото обучение са основни, базови и изключително важни при формирането на езиковата компетентност.

При създаването на учебника авторският екип е воден от разбирането, че при изучаването на българския език като втори функционалността при поднасянето на теорията и прагматизирането на обучението трябва да бъдат ключови задачи при оформянето на урочните единици и упражненията към тях.

Програмата на МОН предвижда изучаване на основни езикови и граматични единици в българския език с непременно овладяване на правоговорни, правописни и пунктуационни правила и формиране на умения за тяхното прилагане. В помагалото основните теми, които са в центъра на работата по български език, са следните:

- Минало свършено време:
 - минало свършено време на глаголи от I и II спрежение;
 - минало свършено време на глаголи от I и II спрежение (продължение);
 - словоред на кратките винителни и дателни форми на личните местоимения в изречения в минало свършено време;
- Минало свършено време (обобщителен урок);
- Сложно съчинено изречение;
- Пълни падежни форми на личните местоимения;
- Въпросителни, неопределителни и отрицателни наречия и местоимения;
- Повелително наклонение:
 - повелително наклонение – прости форми;
 - повелително наклонение – сложни форми;
 - преобразуване на пряка реч с повелителни глаголни форми в непряка реч.

Важна характеристика на учебното помагало, с която се отличава и Учебната програма, е неговата функционална насоченост. То дава възможност да се развиват всички основни умения на учениците според философията на чуждоезиковото обучение, като теорията е сведена до минимум. Теоретичните постановки са представени нагледно чрез типичната речева употреба на изучаваните граматични структури. Новата лексика е от различни области на живота, науката и знанието, като се представя в отделна рубрика, придружаваща базисния текст и включваща съответните обяснения с цел новите думи да се усвоят по-успешно от учениците.

По отношение на комуникативните компетентности в устното и писменото общуване учебното помагало следва Учебната програма и предлага методически възможности за усъвършенстване на уменията за:

- правилно образуване и употреба на формите на глагола за минало свършено време в речта – писмена и устна;
- правилно усвояване и употреба на словореда на кратките форми на личното местоимение във винителен и дателен падеж в речта – писмена и устна;
- усвояване на пълните форми на личните местоимения във винителен и дателен падеж и правилната им употреба в речта – писмена и устна;
- правилно образуване и употреба на сложното съчинено изречение в речта – писмена и устна;
- правилно образуване и употреба на въпросителни, неопределителни и отрицателни наречия и местоимения в речта – писмена и устна;
- правилно образуване и употреба на прости и сложни повелителни форми на глагола в речта – писмена и устна;
- уместна употреба на повелителните форми на глагола в речта – писмена и устна;
- уместно използване на формулите на речевия етикет;
- разбиране на смисъла на текст при слушане и при четене с разбиране;
- успешно усвояване на новата лексика и адекватната ѝ употреба в изречението и в текста;
- създаване на текст с преобладаващ функционално-смыслов тип реч – описание и повествование.

Учебното помагало следва стремежа на Учебната програма по български език като втори за 6. клас в обучението да се поставят основите на системното изучаване на БЕ в плана на парадигматиката и на синтагматиката. В него са разработени всички посочени в програмата теми, като те са комбинирани с оглед на прагматичната насоченост на обучението по чужд език, функционалното усвояване на граматичните и синтактичните категории, усвояването на правилата за правилно писане и говорене на български език, тренирането и усъвършенстването на уменията за четене и слушане с разбиране.

Учебното помагало съдържа много и различни по тип задачи, които да представят, упражнят – устно и писмено, и затвърдят новоизучаваните граматични и синтактични структури.

2. СТРУКТУРА И ПОДРЕДБА НА УЧЕБНОТО ПОМАГАЛО С ОГЛЕД НА АВТОРСКАТА КОНЦЕПЦИЯ ЗА ОБУЧЕНИЕТО ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК КАТО ВТОРИ

Водещи идеи

Авторската концепция, заложена в учебното помагало, е базирана на функционалността и прагматиката. Във връзка с това теоретичната основа, която е задължителна в обучението по език, и терминологичната тежест са сведени до минимум за сметка на нагледността и преподаването на теорията на базата на езикови модели, схеми и изградени връзки.

Обособени са рубрики, в които да се представят по занимателен, разбираем и привлекателен за учениците начин граматиката и лексиката в урочните единици.

Темата за България присъства в много текстове и упражнения в помагалото с цел патриотична насоченост на учебното пособие и спомагане за запазване на българската идентичност на младото поколение извън родината. Авторите представят част от доказателствата, че българите имат съществен принос към развитието на автентична култура, която буди и привлича интереса на чужденците; към развитието и напредъка в сферата на науката и опазването на световното историческо наследство на народите, живели по нашите земи.

Във всяка тема са включени много на брой задачи с цел достатъчно трениране на граматичните структури като нови знания, както и осигуряване на възможност на учителите за гъвкаво ползване на задачите при различен темп на работа в зависимост от различното ниво на учениците.

Създаден е електронен учебник, който съдържа допълнителен брой задачи към всяка тема и който може да бъде допълван постоянно.

Учебното помагало съдържа много текстове за четене и за слушане с близка до децата тематика, за да развият те успешно основните умения. Предоставен е и богат илюстративен материал, който да привлече интереса и да провокира любопитството на учениците. Според изискването за преподаване на българския език като чужд в хода на урочните статии се употребяват само изучавани вече граматични и синтактични форми и структури.

Основни раздели в учебника

Учебното съдържание е разработено в 10 урока, разпределени в пет раздела:

I раздел: МИНАЛО СВЪРШЕНО ВРЕМЕ;

II раздел: СЛОЖНО СЪЧИНЕНО ИЗРЕЧЕНИЕ;

III раздел: ПЪЛНИ ПАДЕЖНИ ФОРМИ НА ЛИЧНИТЕ МЕСТОИМЕННИЯ;

IV раздел: ВЪПРОСИТЕЛНИ, НЕОПРЕДЕЛИТЕЛНИ И ОТРИЦАТЕЛНИ НАРЕЧИЯ И МЕСТОИМЕННИЯ;

V раздел: ПОВЕЛИТЕЛНО НАКЛОНЕНИЕ.

Учебното съдържание е допълнено и от два теста: тест за установяване на входно ниво и тест за установяване на изходно ниво.

II. СТРУКТУРА НА УРОКА В УЧЕБНОТО ПОМАГАЛО

Структурно-композиционното изграждане на отделните уроци в настоящото помагало е функционално и се основава на класическите изисквания за структурата на урока във всеки учебник по български език за чужденци.

Всеки урок съдържа следните задължителни елементи:

- преговор на вече изученото по граматика (ако темата го предполага);
- текст за четене с разбиране, чрез който се въвеждат новите знания по граматика, и граматичен блок;
- упражнения – граматични, лексикални и др.;
- текст за слушане с разбиране, съпътстван от задачи за говорене и писане.

В случаите, когато това е необходимо, урокът започва с кратък преговор на изучени граматични структури или езикови единици, чието актуализиране е важно за осмислянето на новата информация. С такава цел в помагалото е включена рубриката „Вече знаеш“, като задължително към нея има и задачи, чрез които да се припомни познатата граматика.

Ключова е рубриката „Занимателна граматика“, в която чрез схеми и кратко дефинитивно обяснение се представят новата граматична структура и отношенията, които се реализират с употребата ѝ. Обяснителните текстове, включени в тази рубрика, са максимално изчистени от терминология. Към рубриката има текст за четене с разбиране, който дава възможност да се усвоят новите знания по граматика и към който има различни по тип задачи за разпознаването, осмислянето и употребата на съответните езикови единици. Текстът е придружен от речник с новите думи или изрази – рубриката „Родна реч омайна, сладка“. Новите думи се представят по няколко начина:

- чрез даване на дефиниция, която е заимствана от Българския тълковен речник на БАН – онлайн, от страницата на Института за български език (<http://ibl.bas.bg/rbe/>) или от речника, издаден през 1994 г.;
- чрез представяне на синоними;
- чрез представяне на антоними;
- чрез представяне на сродни думи от различни морфологични класове, които показват и словообразователния модел на всяка дума.

В учебното помагало има различни по тип задачи:

- тестови задачи с избран отговор;
- задачи с отворен отговор.

Задачите предвиждат:

– упражнения за **анализ и разпознаване** – насочени са към новите граматични структури или към значението на текста;

– упражнения за **продуциране** на текстове по зададени параметри (ситуативни или езикови);

– упражнения за **трансформиране** на отделни езикови елементи или на по-големи езикови единици;

– упражнения за **извличане** на информация.

Задачите за съставяне на текст целят изграждане на умения за писмено или устно изразяване от страна на учениците. Писменото изказване е трудна активност и затова тук в зависимост от възможностите и нивото на учениците се преценява какви да бъдат степента на трудност, дължината на текста и употребата на нови граматични елементи. Учителите преценяват какво и колко да изискват от учениците.

Всеки урок съдържа и текст за слушане с разбиране. Тези текстове са насочени както към затвърждаване на новите знания по граматика, така и към разбиране на смисъла на текста. След тях винаги има и задачи, които са граматични, лексикални и/или за трансформиране. Текстове за слушане съдържат минимален процент нови думи, което е изискване към този тип задачи. По принцип всеки учебник по български език като чужд употребява познатата от предходните нива лексика, като постепенно въвежда и нова лексика от различни области на живота.

В края на всяка урочна единица има и задача за превод от български език на езика на държавата, в която се намира училището. Тази задача изпълнява изискването на Програмата на МОН изучаваните граматични структури в българския език да бъдат сравнени и осмислени чрез приликите и разликите с подобни в другия език (на държавата, в която се намира училището).

Рубриката „Познавам България“ според авторите е задължителна и чрез нея учениците ще се запознаят с интересни факти за България и българите.

Рубриката „Народът казва“ цели учениците да научат пословици и мъдри мисли, които носят вечни истини, изказани на български език.

В учебното помагало са включени и пунктуационни и правописни правила, които илюстрират особеностите на правописа и пунктуацията, свързани с изучаваните нови граматични структури.

Учебното помагало започва и завършва с тест. Входният тест цели да се проверят знанията, усвоени в 5. клас, а изходящият тест обобщава и показва степента на усвояване на материала през годината.

III. ЛИНГВИСТИЧНА ИНФОРМАЦИЯ, МЕТОДИЧЕСКИ УКАЗАНИЯ И РЕШЕНИЯ НА ЗАДАЧИТЕ ПО УРОЦИ

УРОК

ТЕСТ ЗА УСТАНОВЯВАНЕ НА ВХОДНО РАВНИЩЕ

Лингвистична информация и методически насоки

Тестът проверява знанията от 5. клас. В него са включени упражнения, които показват какво са запомнили децата от изученото през предишната година. В същото време дава възможност на преподавателите да опреснят знанията на децата и да ги подготвят за новата учебна година.

Решения на задачите

1. Проверява знанията за въпросителните местоимения *кой, коя, кое, кои*.

Кое е това момиче? *Кое* е това момче? *Кои* са тези хора? *Кой* е този господин?
Коя е тази учителка?

2. Проверява знанията за въпросителните и относителните местоимения от 5. клас.

Въпросителни местоимения: *кой, коя, кое, кои*

Относителни местоимения: *който, която, което, които*

3. Проверява знанията за образуване на относителни от въпросителни местоимения.

кой – който

коя – която

кое – което

кои – които

4. Проверява знанията за правопис и значение на относителните местоимения.

А. Проверява знанията за разликата между единствено и множествено число.
Правопис.

Обичам цветя, който ухаят приятно. *Грешно*

Обичам цветя, коиТо ухаят приятно. *Вярно*

Б. Проверява знанията за правопис и значение на относителните местоимения.

Ана е момичето, която ми помага по история. *Грешно*

Ана е момичето, коЕто ми помага по история. *Вярно*

5. Проверява знанията за правопис при употреба на относителните местоимения в подчинени изречения.

Който пее, зло не мисли.

Който се учи, той ще сполучи.
 Ангел е съученикът, с когото обичам да играя.
 Ще ти разкажа за алпиниста, на когото се възхищавам.
 Който е посадил дърво, ще го хвалят внуците му.
 Който прави добро, добро ще намери.
 Слънцето се показва над облаците, зад които се крие.
 Най-доброто, което човек има, е верен приятел.

6. Проверява лексикалната компетентност и знанията за употребата и значението на относителните местоимения.

1. Има много хора,	В. които искат да дойдат в България.
2. Това е певицата,	Д. с която се запознах в София.
3. Това е момчето,	А. което мечтае да стане футболист.
4. Познавам актьора,	Б. който спечели наградата.
5. Пиша писмо на баба ми,	Г. която ме очаква през ваканцията.

7. Проверява знанията за разликата в употребата на въпросителните местоимения за лице субект, лице обект и неодушевен обект – кой и кого.

- Кой** е най-добрият ти приятел?
Кого търсите, госпожо?
Кой от вас обича да пътува?
Кой град в България ти е любим?
 За **кого** е този подарък?
 За **кой** град пътуваш?
 На **кого** е червената раница?
 На **кой** етаж живееш?
 От **кой** град пристигаш?
 От **кого** е поканата?

8. Проверява лексикалната и граматичната компетентост.

1. Вземам само нещата, без които не мога.
2. Мими има братовчед, когото често вижда.
3. Наближаваме селото, до което се намира язовирът.
4. Лора е момичето, до което седи най-добрата ми приятелка./Най-добрата ми приятелка е момичето, до което седи Лора.

9. Проверява знанията за показателните местоимения за близки и далечни предмети, като подрежда и парадигмата.

Тук	Там
този	онзи
тази	онази
това	онова
тези	онези

10. Проверява знанията за значението и правилната употреба на относителните местоимения за лица и предмети.

Виждам актьора, **който** се разхожда в парка.

Виждам актьора, **когото** всички добре познават.

Купувам си книги, **които** искам да прочета.

Говоря по телефона с Мария, **която** в момента е в България.

Пиша писмо, **което** искам да изпратя на баба.

Тоз, **който** падне в бой за свобода, той не умира.

Филмът, за **който** говорим, е много интересен.

Художникът, за **когото** говорим, е много талантлив.

11. Проверява знанията за значението и правилната употреба на относителните местоимения за лица.

който, когото, която, който, когото

12. Проверява знанията за значението и правилната съвместна употреба на показателните и относителните местоимения за лица.

Приятел е **този, който** е винаги до теб.

Можеш да дадеш знания само на **тези, които** искат.

Майката е **тази, която** винаги ще те обича.

Не пожелавай на другите **това, което** не пожелаваш на себе си.

13. Проверява знанията за значението и правилната употреба на относителните местоимения за признаци.

Аз съм българин, **какъвто** си и ти, Николай.

Дядо се облича с дрехи, **каквито** никой вече не носи.

Елена винаги е усмихната, **каквато** е и майка ѝ.

Тук няма хора, **каквито** има в България.

Баба беше работлива, **каквато** е сега мама.

Това е необикновено място, **каквото** за пръв път виждам.

Нашата състезателка показва воля, **каквато** малко хора притежават.

14. Проверява знанията за значението и правилната съвместна употреба на показателните и относителните местоимения за признаци.

Владо, ти трябва да останеш **такъв, какъвто** си.

Езерото не е **такова, каквото** си го представяш.

Мила мамо, обичам те **такава, каквато** си.

Времето ще се задържи **такова, каквото** е днес.

Градът и днес е **такъв, какъвто** беше преди.

Не всички хора са **такива, каквито** искаме да са.

Планината е **такава, каквато** я описва той.

Вече не сме **такива, каквито** бяхме.

15. Проверява знанията за значението и правилната употреба на въпросителните местоименни наречия.

вчера, зле, утре, пеша, отсреща, добре, скоро, рано, лесно

16. Проверява знанията за значението и правилната употреба на въпросителните местоименни наречия.

кога, как, кога, колко, къде

17. Проверява знанията за въпросителните, относителните и показателните местоименни наречия. Подрежда парадигмата.

Местоименни наречия	Въпросителни наречия	Относителни наречия	Показателни наречия
за време	кога	когато	тогава
за място	къде	където	там
за начин	как	както	така

18. Проверява знанията за значението и употребата на глаголите от свършен и несвършен вид. Съвместната употреба с наречия.

Обикновено в събота карам ролери с приятелите си. – многократно действие

Днес Петър няма да отиде на урок по китара. – еднократно действие

Всеки ден се виждам с Лили в парка. – многократно действие

Вечер винаги чета по няколко страници от любимата си книга. – многократно действие

Всяка неделя Теодор взема скейтборда и отива на площада. – многократно действие

Ще видя баба и дядо чак през лятото. – еднократно действие

Всяка сутрин Радослав приготвя сака със спортния екип. – многократно действие

Невена никога не забравя да нахрани рибките в аквариума. – многократно действие

През ваканцията Адриан иска да подреди огромен пъзел. – еднократно действие

Вечер Александра играе с любимото си куче Лъки. – многократно действие

Котката Лалка иска да легне до Мария. – еднократно действие

Ина ще оцвети любимата си книжка. – еднократно действие

19. Проверява знанията за значението и употребата на съюза *преди да* и съвместната употреба на глаголи от свършен и несвършен вид за изразяване на предходни и следходни действия.

Преди да се измия, ставам.

Преди да закуся, сядам на стола.

Преди да сложа каската, вземам ролерите.

Преди да нарисувам портрет, слагам листа на масата.

Преди да реша задачата, чета условието.

20. Проверява знанията за трансформация на пряка в непряка реч при въпросителни и съобщителни изречения. Примерни отговори.

Росица пита Калина къде ще ходи следобед.

Калина отговаря на Росица, че следобед ще има урок по пеене.

Катя пита Михаил какво ще прави през ваканцията.
Той ѝ отговаря, че ще кара колело от сутрин до вечер.

Елена пита Георги колко време ще прекара в Созопол.
Георги ѝ отговаря, че ще бъде там цял месец.

Алекс пита Мария дали знае кога започва летният курс по плуване.
Мария му отговаря, че (той) започва веднага след края на учебната година.

Петър пита Ники иска ли да се разходят до Рилския манастир.
Той му отговаря, че това е чудесна идея.

Урок 1/1

МИНАЛО СВЪРШЕНО ВРЕМЕ НА ГЛАГОЛИ ОТ I И II СПРЕЖЕНИЕ

Лингвистична информация и методически насоки

Формите за минало свършено време от свършен и несвършен вид на глагола се използват, за да означат отделни действия или поредица от последователни действия. Формите за минало свършено време на глаголите от свършен вид представят основните действия в разказа, които придвижват повествованието напред. Обикновено свършеният вид означава еднократни завършени действия, докато несвършеният вид означава неколкократно действия. Целта на този урок е учениците да усвоят образуването на формите за минало свършено време от глаголи от двата вида и трите спрежения (в 4. клас са учили образуването на минало свършено време от глаголи от III спрежение), като се запознаят с употребата на това време като основно при представяне на последователни действия – еднократни или неколкократно, така наречения *свидетелски разказ*.

Разбира се, при употребата на минало свършено време има и много други случаи и особености, но при изучаването на това време тук се залага на традиционната употреба.

Особено внимание следва да се обърне на омонимията между формите (на голяма част от глаголите) в 1 л. сег. вр. и 3 л. мин. св. време, както и на разликата в ударението при изговарянето им: говòри – говорì; пìта – пита̀; пра̀ви – правѝ; мѝна – ми́на, и т.н.

В този урок са представени основни модели за образуване на минало свършено време.

Решения на задачите

Първите пет упражнения припомнят изучения материал, който ще е необходимо да се опресни, преди да започне упражняването на основната граматика.

1. Задачата проверява усвояването на граматичната категория спрежение и формата за практическото ѝ откриване – 3 л. ед. ч. сег. време.

мия → *той мие* – I спрежение
мечтая → *той мечтае* – I спрежение
нося → *той носи* – II спрежение
играя → *той играе* – I спрежение
работя → *той работи* – II спрежение
бягам → *той бяга* – III спрежение
ходя → *той ходи* – II спрежение
свирия → *той свири* – II спрежение
яздя → *той язди* – II спрежение

2. Задачата проверява уменията за спрягане на глаголи от II и III спрежение в минало свършено време.

А) В неделя децата **ходиха** на екскурзия. (ходя)
Миналата седмица баща ми **говори** с баба и дядо по скайп. (говоря)
Вчера на празника вие **носихте** ли цветя за учителите? (нося)

Б) На концерта в петък ние **слушахме** изпълнението на най-известния български цигулар, Васко Василев. (слушам)

Ти **гледа** ли вчера филма за императорските пингвини? (гледам)
В неделя аз **обядвах** навън с мама и тате. (обядвам)
Деца, вие **вечеряхте** ли вече? (вечерям)

3. Задачата проверява познаването на лексикалното значение на глаголи, обозначаващи основни човешки дейности, уменията за употребата им в контекст, както и за разпознаване на окончанията на отделните граматически лица.

слушаха, обядваха, гледах, ходихме, носи, работихте, вечеряха, говори

Снощи мама и татко вечеряха късно.
Ученици, вие работихте ли по проекта?
На 6.09.2019 г. (аз) гледах тържеството по случай празника на Пловдив.
Миналата събота ние с мама ходихме в зоологическата градина.
В неделя Лили говори с баба си и дядо си по телефона.
Децата слушаха учителката с интерес.
В училище Николай и Мария обядваха на една маса.
Теодоре, на Хелоуин носи ли специален костюм?

4. Задачата проверява познаването на лексикалното значение на някои глаголи и уменията за създаване на граматически правилно изречение в минало свършено време.

1. Преди два дни (ти)	5. носиха еднакви фланелки.
2. Вчера (ние)	6. слушахте за първи път новата песен на Графа.
3. През лятото Атанас	4. обядвах в български ресторант.
4. Миналата неделя (аз)	3. ходи ли на състезание по шах?
5. На състезанието (те)	2. вечеряхме мусака.
6. Преди една седмица (вие)	1. говори за проекта с учителката.

5. Задачата проверява знанията за образуване на формите на глаголите в минало свършено време чрез редакция на грешни форми.

Вчера Антон ~~закусваха~~ **закусва** сандвич с шунка и ~~пи~~ **пи** мляко с какао.

Миналата година вие ~~прекарахме~~ **прекарахте** един месец в България.

Миналата седмица аз и мама ~~ходи~~ **ходихме** на пазар заедно и ~~бях~~ **беше** много приятно.

Преди два дни аз, Иван и Николай ~~гледаха~~ **гледахме** новия филм на „Марвъл“, нали?

Снощи ти ~~вечеряхте~~ **вечеря** в ресторанта в нашия квартал.

Представена е таблица с основните модели за образуване на минало свършено време. Тя може да се използва по време на целия урок. Представена е употребата на минало свършено време.

6. Задачата упражнява формообразуването в минало свършено време при даден словообразователен модел в 1 л. ед. ч.

ми → я аз ми ← х	разход → я аз разход ← их
ти ми	ти разходи
той, тя, то ми	той, тя, то разходи
ние ми	ние разходихме
вие ми	вие разходихте
те ми	те разходиха

язд → я аз язд ← их	посет → я аз посет ← их
ти язди	ти посети
той, тя, то язди	той, тя, то посети
ние яздихме	ние посетихме
вие яздихте	вие посетихте
те яздиха	те посетиха

запозна → я се аз се запозна ← х	вървя аз вървя ← х
ти се запозна	ти вървя
той, тя, то се запозна	той, тя, то вървя
ние се запознахме	ние вървахме
вие се запознахте	вие вървахте
те се запознаха	те върваха

тръгна аз тръгна ← х	мълча аз мълча ← х
ти тръгна	ти мълча
той, тя, то тръгна	той, тя, то мълча
ние тръгнахме	ние мълчахме
вие тръгнахте	вие мълчахте
те тръгнаха	те мълчаха

помогна аз помогна ← х	целуна аз целуна ← х
ти помогна	ти целуна
той, тя, то помогна	той, тя, то целуна
ние помогнахме	ние целунахме
вие помогнахте	вие целунахте
те помогнаха	те целунаха

дотича → м аз дотича ← х	сп → я аз сп ← ах
ти дотича	ти спа
той, тя, то дотича	той, тя, то спа
ние дотичахме	ние спахме
вие дотичахте	вие спяхте
те дотичаха	те спаха

7. Проверява уменията за четене с разбиране на непознат текст, както и за разбирането на действия, изразени чрез глаголи в минало свършено време.

А. Лексикална задача – учениците усвояват и нова лексика.

Къде прекара лятото Милена? – *Милена прекара лятото в България, в родопското село, в което живеят баба ѝ и дядо ѝ.*

Кога Милена върна коня Балкан във фермата? – *Милена върна коня Балкан във фермата, след като тя се умори.*

Какво направи тя, след като върна коня във фермата? – *След като върна коня във фермата, Милена го нахрани.*

Какво направи дядото на Милена? – *Дядото на Милена помогна на момичето.*

Какво направи Милена, преди да излезе? – *Преди да излезе, тя прегърна коня, погали го и го целуна по челото.*

Какво прави Никол през лятната ваканция? – *Никол беше в Пловдив, където живее сестра ѝ.*

Какво Никол прави цял месец в Пловдив? – *Никол разгледа града, кара ролери на Гребната база, ходи на Античния театър.*

Какво прави Никол заедно със сестра си? – *Никол ходи заедно със сестра си на балет, двете се разходиха в Градската градина и наблюдаваха пеещите фонтани.*

С кого игра Никол в Градската градина? – *В градината Никол игра с малък йоркширски териер.*

Б. Кое действие НЕ е свързано с коня Балкан?

- А) нахраних В) погалих
Б) уморих се Г) целунах

В. Кое действие е свързано с йоркширския териер?

- А) гледахме В) наблюдавахме
Б) поиграхме си Г) разходихме се

Г. Задачата активира и тренира визуалната памет в помощ на правописа на различни части на речта.

прЕкАрАм, рАзхОдИм, БАБА, жиВОтНо, ПЛoВдИв, СТАрАплАнИНА, фОнТА-НИ, дЯдО, смЕ Я се, койТО, рАзГледАх, крАсив, жиВОт, рОдОпскИ, БАлкАн

Д. Проверява познанията за лексикалното значение на прилагателните имена и за формирането на граматически и смислово завършени изречения. Примерни отговори.

Сестра ми е отзивчива.

Филмът е смешен. Кучето е дружелюбно. Баба ми е сърдечна. Учителят ни е отзивчив. Приятелят ми понякога е смешен.

Е. Проверява лексикалния запас чрез избор на синоними.

1. дружелюбен – приятелски, сърдечен, отзивчив, другарски

Кой е дружелюбен според диалога?

Конят Балкан е дружелюбен.

2. забавен – интересен, весел, смешен

Кой е забавен според диалога?

Според диалога забавен е йоркширският териер.

Ж. Затвърждава знанията и уменията за откриване на правилна форма в минало свършено време в различни лица.

прекарам → прекарах

разгледам – разгледа

разходя се – разходи се

съм – бях

дотичам – дотичах

прекарам – прекарахме

целуна – целунаха

яздя – яздохме
уморя се – умори се
остана – останахте

8. Проверява уменията за трансформиране на глаголи в минало свършено време в различни лица с акцент върху 1 л. ед. ч., като най-често употребявано при свидетелски разказ.

Миналата седмица аз **играх** шах с Веселин Топалов.
През ваканцията аз **разгледах** Велико Търново.
Преди две вечери аз **видях** на небето падаща звезда.
Вчера аз **разходих** кучето.
Миналото лято аз **прекарах** един месец в България.

9. Проверява изградените умения за включване на действия, изразени чрез глаголи за минало свършено време, в устно изказване по дадена тема.

10. Упражнява уменията за разпознаване на действието в контекст и назоваване с глагол в минало свършено време с помощта на визуализация.

- а) разходих кучето
- б) яздох кон
- в) карах колело
- г) поливах цветята
- д) целунах майка си
- е) разгледах изложбата

11. Развива уменията за използване на глаголи в минало свършено време в спонтанна реч по зададена тема и чрез зададени опорни думи. Примерни отговори.

- Къде беше през лятото?
- Аз бях на море на остров Тасос. Спахме в една красива вила на плажа. Там плувах и лежах на плажа. А ти къде беше през лятото?
- Аз бях на лятно училище и после ходих на планина. Разхождах се и си почивах с моето семейство.

12. Затвърждава употребата на отрицателни глаголни форми в минало свършено време.

Говори ли с новата учителка? – Не, не говорих с новата учителка.

Сутринта преди изпита стана ли рано? – Не, сутринта преди изпита не станах рано. Миналата година участвахте ли в олимпиадата по математика? – Не, миналата година не участвахме в олимпиадата.

Вчера Мартин игра ли навън с кучето? – Не, вчера Мартин не игра навън с кучето.

Децата свириха ли на пиано? – Не, децата не свириха на пиано.

Аз тренирах ли с теб? – Не, не тренира с мен.

Ние карахме ли ролери? – Не, не карахме ролери.

Първи клас пътуваха ли с влак до Карлово? – *Не, първи клас не пътуваха с влак до Карлово.*

13. Упражнява уменията за създаване на граматически и смислово завършено изречение в минало време от предложени езикови елементи. Примерни отговори:

Вчера децата караха сърф.
Миналия ден момчето се разхожда в планината.
Преди седмица аз пътувах до София.
Преди месец ние гледахме филм за Варна.
Снощи Петър пи мляко с какао.

14. Слушане с разбиране и визуализация.

А. Лексикална задача – учениците усвояват и нова лексика.

Б. Проверява уменията за разбиране чрез слушане на текст.

1. **Ева:** През лятото ходих при баба на село. Селото се нарича Бет Зера, намира се в Израел. Хубаво беше на село: там играх с приятели, свирих на цигулка и пиано, опитах от специалитетите на баба. Хубаво е през лятото в Израел.

2. **Мирела:** През лятото бях на зелено училище в планината и там видяхме едно прасе, което беше в двора на малка къща. Всички му казваха Гошка. Беше огромно! Един път ни позволиха да отидем при него, ние го нахранихме и го галихме цял ден, а Гошка цял ден спа. Мама ми обеща да ми купи прасе, когато някой ден си имаме наше село, и то също ще се казва Гошка.

3. **Стефан:** През тази лятна ваканция видях най-красивите изгреви и залеzi, чух най-хубавите песни на горските птички, възхитих се на синьото море и неговите пенливи вълни, омаях се от цветовете и аромата на розата. Неща, които виждам в България всяко лято, но никога досега не ми бяха правили толкова силно впечатление.

В. Отговори на въпросите към трите текста. Четене с разбиране.

	Ева	Мирела	Стефан
Къде беше през лятото?	При баба на село	На зелено училище	В България
Какво прави там?	Игра с приятели, свири на цигулка и пиано, опита от специалитетите на баба.	Видя едно прасе в планината, гали го и го храни.	Наслаждава се на природата в България – изгреви, залеzi, птичи песни.
Кой беше в България?	–	–	Х
Кой посети Израел?	Х	–	–
Кой мечтае да си има прасе?	–	Х	–

Кой иска да има село?	–	х	–
Кой се възхищава на красотата на България?	–	–	х

15. Упражнява уменията за тълкуване на думи и изрази в преносно значение, активира асоциативното мислене.

Не за училището учим, а за живота. (латинска) – Не е важно човек да получава само високи оценки за знанията си в училище, а да бъде способен да приложи наученото в реални ситуации от живота.

Съдбата помага на смелите. (латинска) – Когато човек полага усилия, за да изпълни своята цел, когато има воля, смелост и упоритост, има и нужния късмет.

Седем пъти мери, един път режи. (българска) – Преди да вземе решение, човек трябва много добре да обмисли последствията, да погледне ситуацията от различни ъгли.

По дрехите посрещат, по ума изпращат. (българска) – По външния вид можем да си съставим първоначално мнение за човека, но само след като опознаем и вътрешните му качества, си изграждаме окончателно отношение към него.

Урок 1/2

МИНАЛО СВЪРШЕНО ВРЕМЕ НА ГЛАГОЛИ ОТ I И II СПРЕЖЕНИЕ (ПРОДЪЛЖЕНИЕ)

Лингвистична информация и методически насоки

В урока се представят модели за образуване на минало свършено време от глаголи с промени в корена или в окончанието. Той започва с таблица, която представя често употребявани глаголи и модела им на образуване на минало свършено време.

Решения на задачите

1. Задачата упражнява спрежението на някои глаголи в минало свършено време в различните граматични лица и цели затвърждаване на парадигмата от учениците.

да → м аз да + д ← ох	донес → а аз донес ← ох
ти даде	ти донесе
той, тя, то даде	той, тя, то донесе
ние дадохме	ние донесохме
вие дадохте	вие донесохте
те дадоха	те донесоха

взе → ма аз взе ← х	закъсн → ея аз късн ← ях
ти взе	ти къснѣ
той, тя, то взе	той, тя, то къснѣ
ние взехме	ние къснѣхме
вие взехте	вие къснѣхте
те взеха	те къснѣха

прибера аз прибра ← х	я → м аз я + д ← ох
ти прибра	ти яде
той, тя, то прибра	той, тя, то яде
ние прибрахме	ние ядохме
вие прибрахте	вие ядохте
те прибраха	те ядохѣ

облек → а аз обляк ← ох	чу → я аз чу ← х
ти облекѣ	ти чу
той, тя, то облекѣ	той, тя, то чу
ние облякохме	ние чухме
вие облякохте	вие чухте
те облякоха	те чухѣ

усп → ея аз усп ← ях	спр → а аз спр ← ях
ти успѣ	ти спря
той, тя, то успѣ	той, тя, то спря
ние успяхме	ние спряхме
вие успяхте	вие спряхте
те успяхѣ	те спряхѣ

прочет → а аз прочет ← ох	къп → я аз къп ← ах
ти прочете	ти къпа
той, тя, то прочете	той, тя, то къпа
ние прочетохме	ние къпахме
вие прочетохте	вие къпахте
те прочетоха	те къпахѣ

2. Четене с разбиране – учениците усвояват и нова лексика.

А. Упражнява уменията за ексерпирание на конкретна информация от текст по поставена задача и познаването на лексикалните значения на някои глаголи – за рутинни ежедневни действия. Подказва за основната употреба на формите на минало свършено време от глаголи от свършен вид – свидетелски разказ. Еднократни последователни действия.

събудих се, станах, измих се, облякох се, закусих, сложих, тръгнах, пристигнах, влязох, започна, прочетох, написах, нарисувах, свършиха, се прибрах, реших (задачите), вечеряхме, играх, легнах

Б. Липсват: измих се, облякох се, пристигнах, влязох, играх и др.

В. Упражнява работата с текст и осмислянето на информацията в него, подадена чрез глаголи за минало свършено време.

Какво направи Емил най-напред, след като се събуди?

- изми се
- стана
- облече се

Какво направи Емил най-напред, след като се изми?

- тръгна
- закуси
- облече се

Какво направи Емил по време на часа по български език?

- прочете, нарисува, написа
- написа, нарисува, прочете
- прочете, написа, нарисува

Какво направи Емил най-напред след часовете в училище?

- прибра се
- написа
- игра

Какво направи Емил най-напред, след като си написа домашните?

- игра
- легна си
- вечеря

Г. Задачата упражнява уменията за даване на категоричен (положителен или отрицателен) отговор на конкретен въпрос по текст. Проверява се пълноценното разбиране на текста.

	ДА	НЕ
Вчера Емил се събуди късно.		Х
Емил се изми.	Х	
Облече се набързо, закуси и тръгна за училище.	Х	
Емил пристигна в училище последен.		Х
Написа съчинение за интересния разказ, който прочете.		Х
След последния час в училище Емил се прибра вкъщи.	Х	
Написа домашните си, преди да вечеря.	Х	
За кратко поигра с кучето.	Х	
Легна си, след като вечеря.		Х

Д. Повишава лексикалната компетентност относно значението на глаголи и наречия, представени в антонимни двойки. Упражнява минало свършено време.

- изчистих – изцапах
- рано – късно
- станах – легнах
- облякох се – съблякох се
- бързо – бавно
- събудих се – заспах
- говорих – мълчах
- свърших – заспах
- сутрин – вечер

3. Задачата упражнява спрежението на глаголи в минало свършено време в различните лица.

Ние	изчистихте стаята.
Вие	забрави книгата.
Те	измих чиниите.
Петър	потърси информация.
Аз	намериха съкровище.
Ти	попитахме Иван.
Той	нарисува картина.
Ана и Мая	се събуди рано.
Аз и Моника	научиха стихотворението наизуст.
Детето	закъсняхме за училище.

4. Задачата упражнява употребата на лексикалните средства за маркиране на минало действие – наречия и словосъчетания.

- Кога четете книгата? – вчера
- Кога писахте домашната работа? – снощи
- Кога видя Мария? – тази сутрин
- Кога разходи кучето? – преди пет минути
- Кога ходихте на турнира по шах? – миналата седмица
- Кога посетиха Музея на авиацията? – миналата година
- Кога донесоха подаръка? – преди един ден
- Кога свърши филмът? – преди пет минути

5. Задачата упражнява правилното писане на окончанията на глаголи в минало свършено време.

- казАх, четОх, минАх, чистИх, измИх, станАх, заспАх, сънувАх, събудИх се, видЯх, разбрАх, карАх, посетИх, снимАх, запомнИх, научИх

6. Упражнява уменията за създаване на граматически и смислово завършено изречение с действия в минало време по зададено граматическо лице. Примерни отговори:

Аз чистих стаята си един час.
Той каза на родителите за празника.
Ние научихме много интересни неща.
Ти заспа веднага след вечеря.
Те разбраха за любопитната случка.

7. Задачата упражнява уменията за екскерпиране на конкретни езикови факти от свързан текст – глаголни форми в минало свършено време, както и образуването на форми за граматическите лица.

Миналата неделя Мария цял ден учи сериозно и се подготви много добре. Тя реши всичките задачи, които учителката даде за домашно. Затова после получи отлична оценка в училище. Родителите ѝ много се зарадваха. След това тя се обади на баба си и дядо си в София и им съобщи хубавата новина. Баба Мария и дядо Иван обещаха, че ще изпратят голям подарък на своята внучка.

учи	(ние) учихме
се подготви	(вие) се подготвихте
реши	(аз) реших
даде	(ти) даде
получи	(те) получиха
се зарадваха	(ние) се зарадвахме
се обади	(те) се обадиха
съобщи	(вие) съобщихте
обещаха	(ние) обещахме

8. Задачата упражнява уменията за включване на форми за минало свършено време (положителна и отрицателна форма) в устна реч. Примерни отговори.

Сутринта ти поля ли цветята? – Сутринта ги полях, но вчера не ги полях.

Вчера ти ходи ли в музея? – Вчера ходих, но днес не ходих.

В понеделник тича ли на стадиона? – В понеделник тичах, но във вторник и сряда не тичах.

Преди една година тренира ли баскетбол? – Преди една година тренирах, но после не тренирах.

9. Задачата упражнява образуването на форми на глаголите от минало свършено време за отделните лица.

1. Вие **станахте** ли рано тази сутрин?
2. Павлина, ти **изми** ли си зъбите?
3. Антон и Ана **написаха** първи съчиненията си.
4. Тази сутрин ние **изпуснахме** училищния автобус.
5. Вие защо **седнахте** на нашите места?
6. Годор **почисти** стаята си и **подреди** книгите.

7. Майката **донесе** подаръци за децата.
8. Ти и Венета ли **подредихте** масата така красиво?

10. Задачата упражнява образуването на форми на глаголите от минало свършено време във видове двойки.

(А) **Представя употребата на видовете двойки, при които свършеният вид се образува с представка (про-, на-, из-) и означава 'извършване на действието изцяло, докрай'.**

(Б) **Представя употребата на видовете двойки, при които свършеният вид се образува с представката по-, която в някои случаи означава 'извършване на действието в малка степен'.**

А.

1. Вчера чете ли от разказа?

Да, четох. Дори прочетох целия разказ.

2. Вчера учи ли стихотворение наизуст?

Да, учих. Дори научих цялото стихотворение.

3. Вчера писа ли съчинение?

Да, сутринта писах уводната част. До вечерта написах цялото съчинение.

4. Вчера яде ли от сладките?

Да, ядох. Дори изядох всичките сладки.

5. Вчера пи ли сок?

Да, пих малко през деня. А на вечеря изпих всичкия сок от бутилката.

6. Вчера прави ли сандвичи?

Да, правих. Направих три.

Б.

1. Вчера играхте ли навън?

Борис игра цял ден. Аз поиграх **само** половин час, защото майка ми ме извика.

2. Вчера слушахте ли музика?

Сестра ми слуша цял час. Аз послушах **само** двацет минути, защото след това си учих уроците.

3. Вчера следобед спяхте ли?

Мама и тате спяха два часа. Аз поспах **само** петнайсет минути, защото брат ми ме събуди да играем.

4. Вчера чакахте ли приятелите си?

Мария и Ангел чакаха дълго време. Аз почаках **само** пет минути, защото имах работа.

5. Вчера свирихте ли на китара?

Николай свири цял следобед. След това аз посвирих **малко**, защото стана късно.

6. Вчера гледа ли телевизия?

Петя гледа цяла сутрин. Аз погледах **малко**, защото имах да пиша съчинение.

11. Задачата упражнява разбирането на лексикалното значение на глаголи в минало свършено време, означаващи рутинни ежедневни действия. Примерни отговори:

Казвам се Петър. Ще ви разкажа какво правих вчера.

Вчера аз се събудих, станах, взех душ, закусих, излязох, качих се в автобуса, пристигнах в училище, срещнах един приятел на двора, влязох в класната стая, играх футбол след часовете, прибрах се вкъщи, написах съчинението за домашно, вечерях, поговорих с моята сестра, легнах си, заспах и сънувах интересен сън.

12. Задачата проверява знанията за словоредата на българското изречение. Примерни отговори:

1. Вчера децата отидоха на пазара с майка си.
2. Миналата година пътувах два пъти със самолет.
3. Преди една седмица бях на гости на леля ми.
4. Аз и родителите ми посетихме град Велико Търново.
5. Лиляна прочете една много интересна книга.
6. Аз написах едно много дълго есе на български език.

13. Задачата проверява уменията за слушане с разбиране.

А. Лексикална задача – учениците усвояват и нова лексика.

Емил: А ти, Виктор, какво прави вчера?

Виктор: Сутринта се събудях два пъти, преди да ми звънне часовникът.

Емил: Защо?

Виктор: Притеснявах се, защото учителката каза, че ще имаме тест по математика. След като станах, се мих цели десет минути, защото през това време повтарях наум формулите по математика. Още десет минути си обувах чорапите, после се обличах повече от половин час.

Емил: Аз пък се приготвям за училище за петнайсет минути.

Виктор: После закусах от осем до девет без двайсет, защото мама все ми повтаря, че всяка хапка трябва да се дъвче повече от двайсет пъти. Накрая все пак тръгнах за училище.

Емил: А какво стана с теста, реши ли задачите?

Виктор: Три пъти четох условието на първата задача и три пъти писах решението на листа, докато получа правилния отговор. Решавах задачите до края на часа.

Б. Задачата упражнява уменията за екскерпиране на конкретна информация от свързан текст и за контекстова употреба на глаголи от свършен и несвършен вид в минало свършено време. Индиректно упражнението показва разликата в употребата на глаголи от свършен и несвършен вид.

Колко време?	Какво прави?	Какво направи накрая?
два пъти	се събужда	се събуди
цели десет минути	се ми	се изми
повече от половин час	се облича	се облече

от 8 до 8,40 часа	закусва	закуси
три пъти (задачата)	чете	прочете
три пъти (решението)	писа	написа
до края на часа	решава	реши

В. Задачата проверява уменията за екскерпиране на конкретна информация от свързан текст. Индиректно упражнението показва разликата в употребата на глаголи от свършен и несвършен вид.

1. Кой се е справил с ежедневните си задължения от първия път?

Виктор Емил

2. Кой прави всичко дълго време или го повтаря по няколко пъти?

Виктор Емил

Г. Задачата упражнява употребата на глаголи от свършен и несвършен вид с опора – лексикални маркери за повтораемост или еднократност на действието.

Колко време?	Какво правих?	Колко пъти? (направих докрай)	Какво направих?
	събуждах се		събудих се
няколко пъти	мих се	един път	измих се
дълго време	обличах се	всичко докрай	облякох се
от ... до ...	закусвах		закусих
	четох		прочетох
	писах		написах
	решавах		реших

14. Задачата проверява уменията за логическо построяване на диалог с употреба на минало свършено време.

1 – Здравей, Ани! Къде беше вчера? Не те видях на урока по танци.

2 – О, да, не бях добре, Моника. Останах си вкъщи.

3 – Учихте ли нещо ново? Забавно ли беше?

4 – Беше много интересно! Г-жа Николова ни показа българско хоро.

5 – А тя каза ли нещо за коледния концерт? Ти разбра ли кога ще бъде?

6 – Да, говорихме за концерта, но не ни каза точната дата.

15. Задачата проверява уменията за разграничаване на формите за минало свършено време от тези за сегашно време.

- ядох, писа, михте, учихме, чета
- разказах, станахте, отворих, науча, облякоха
- заспах, написахме, прочетохте, говорите, дойдоха
- направите, изядоха, учиха, говорихме, получихте

16. Задачата проверява уменията за разграничаване на верни/грешни окончания на глаголни форми чрез редакция на текст с допуснати грешки.

Преди един месец аз пътувах пътувах до София. Там бях на гости при леля и чичо. Прекарах прекарах си много весело! С братовчед ми обиколихмт обиколехме целия град – ходихме в „Музейко“ и научехме научихме много интересни неща; играхмх електронни игри; ядахме ядохме вкусни сандвичи. Беше страхотна седмица! Накрая се обадохмх вкъщи и помолих да остана още една седмица у чичо и леля. Мама казъ каза, че училището ме чака. Тръгнъхмх Тръгнах си малко натъжен, но много доволен. Обичъм Обичам София!

17. Задачата упражнява трансформирането на глаголи от бъдеще в минало свършено време. Нова лексика. Примерни отговори:

Как ще прекараш Бъдни вечер и Коледа?	Как прекара Бъдни вечер и Коледа?
Ще пътувам до България.	Пътувах до България.
Ще украся елхата.	Украсих елхата.
Ще получа подаръци.	Получих подаръци.
Ще приготвим с баба празничната трапеза.	Приготвихме с баба празничната трапеза.
Ще очаквам да дойдат коледари.	Очаквах да дойдат коледари./Дойдоха коледари.
Ще пожела на всички да са здрави и щастливи.	Пожелах на всички да са здрави и щастливи.
Как ще прекараш Великден?	Как прекара Великден?
Ще изчистим къщата.	Изчистихме къщата.
Ще купим яйца.	Купихме яйца.
Ще боядисаме яйца.	Боядисахме яйцата.
Ще омесим козунаци.	Омесихме козунаци.
Ще изпечем козунаци.	Изпекдохме козунаци.
Ще отидем на църква.	Отидохме на църква.

18. Задачата развива уменията за създаване на собствено устно изказване по зададена тема и опорни думи. Примерни отговори:

Вчера посетих Градската градина в Пловдив.

Преди една седмица влязох в Боянската църква в София.

Преди един месец разгледах комплекса „Акве калиде“ в Бургас.

Миналото лято се разхождах по плажа във Варна.

Миналата година снимах крепостта Царевец във Велико Търново.

СЛОВОРЕД НА КРАТКИТЕ ВИНИТЕЛНИ И ДАТЕЛНИ ФОРМИ НА ЛИЧНИТЕ МЕСТОИМЕННИЯ В ИЗРЕЧЕНИЯ В МИНАЛО СВЪРШЕНО ВРЕМЕ

Лингвистична информация и методически насоки

Словоредът на клитиките в българския език е фиксиран и е важно да се усвои правилната им подредба в изречението. Граматичната информация в урока се подпомага от изградени графични модели на употребата. Това е труден материал за усвояване при изучаване на българския език като втори/чужд.

Урокът започва с припомняне на кратките форми на личните местоимения във винителен и дателен падеж.

Решения на задачите

1. Задачата упражнява извличането на основна тема от текст чрез поставяне на заглавие. Примерни отговори:

Рожден ден

Рожденият ден на Цветомира

Един празничен ден

А. Задачата има за цел да припомни личните местоимения в именителен и винителен падеж според заместващата им функция в свързан текст: *я, ги, ги, го*.

Б. Задачата проверява уменията за четене с разбиране.

Цветомира подрежда стаята, защото очаква гости. **ДА**

Любим цвят на Цветомира е розовият. **ДА**

Цветомира подрежда столове и прибори само за децата. **ДА**

Украсява стаята с много балони в един и същи цвят. **НЕ**

Поставя в центъра на масата празна ваза за цветя. **НЕ**

В. Задачата проверява уменията за използване на личните местоимения.

Цветомира обича <u>розовия цвят</u> .	го
Слага <u>четири чинии</u> на масата.	ги
Украсява <u>детската стая</u> с балони	я
Цветомира покани <u>мен, Тая и Елена</u> .	ни

2. Задачата затвърждава знанията за употреба на кратките форми на личните местоимения при посочен референт.

Виждам (той) **го** в парка. Чувам (аз) **ме** добре. Срещаме (вие) **ви** пред училище. Чакат (тя) **я** след часовете. Снимаш (ние) **ни** пред къщата. Обличам (то) **го** преди излизане. Питам (ти) **те** за урока. Обичаме (вие) **ви** много.

3. Задачата развива уменията за работа с текст и откриване на основна тема чрез поставяне на заглавие. Примерен отговор:

Рожден ден

А. Задачата има за цел да припомни употребата на личните местоимения във винителен падеж, кратка форма, в контекст според заместващата им функция: *й, им, им*.

Б. Задачата развива уменията за извличане на конкретна информация от текст при четене с разбиране.

Цветомира ще използва подаръците си за слушане на музика.

Цветомира благодари само на Елена.

Цветомира влиза в стаята заедно с децата. ✘

Рожденият ден на Цветомира е след лятната ваканция. ✘

Децата разглеждат снимките на Цветомира. ✘

В.

Разказвам <u>на Елена</u> за Бургас.	й
Цветомира благодари <u>на мен, Тания и Елена</u> .	ни
Разказвам <u>на Цветомира и Тания</u> за ваканцията.	им
Благодаря <u>на Борислав</u> за подаръка.	му

4. Задачата проверява уменията за употреба на личните местоимения във винителен падеж в контекст.

Обяснявам (той) *му* задачите. Ще (тя) *й* покажа подаръците си. Купуват (аз) *ми* книги за рождения ден. Помагам (той) *му* всеки ден да си учи уроците. Обещавам (ти) *ти* да дойда. Ще (вие) *ви* напиша поздравление за рождения ден. Разрешават (ние) *ни* да си легнем късно. Показвам (те) *им* новата си игра.

Следва схема на подредбата на клистиките в изречение с глагол в минало свършено време, която показва мястото им в изречението: съобщително, въпросително.

5. Задачата упражнява уменията за четене с разбиране и извличане на конкретна информация от свързан текст. Учениците усвояват и нова лексика.

А. Задачата проверява уменията за четене с разбиране.

Ани има подарък за Соня. ✘

Мария има един подарък за Соня.

Мария и Ани очакват изненада от Соня. ✘

Мария очаква с нетърпение партито на Соня. ✘

Мария ще отиде на партито с колата на Ани.

Б. Задачата развива уменията за откриване на референт на местоименни форми.

купих *й* – на Соня

опаковах *го* – подарък

харесах **го** – комплект за рисуване
 сложих **ги** – комплект за рисуване и дискове с музика
 украсих **я** – цветна торбичка

В. Задачата развива уменията за ексцерпиране и класификация на конкретен граматичен материал от свързан текст.

Кратка форма на местоимение	Глагол	Кратка форма на местоимение
Няма.	<i>Купи (ли)</i>	<i>ì</i>
<i>ì</i>	купих	–
–	опаковах	го
<i>ì</i>	избрах	–
–	харесах	го
го	купих	–
–	сложих	ги
я	украсих	–

6. Задачата упражнява заместващите функции на местоименията и възможността за тяхната употреба в различни словоредни варианти.

Поканихме <u>гостите</u> .	Поканихме <i>ги</i> .	Ние поканихме <u>гостите</u> .	Ние <i>ги</i> поканихме.
Поръчах <u>тортата</u> .	Поръчах я.	Аз поръчах тортата.	Аз я поръчах.
Подредихте <u>масата</u> .	Подредихте я.	Вие подредихте масата.	Вия я подредихте.
Надуха <u>балоните</u> .	Надуха ги.	Те надуха балоните.	Те ги надуха.
Избра <u>цветя</u> .	Избра ги.	Тя избра цветя.	Тя ги избра.
Украсих <u>стаята</u> .	Украсих я.	Аз украсих стаята.	Аз я украсих.
Измислиха <u>игри</u> .	Измислиха ги.	Те измислиха игри.	Те ги измислиха.
Подготвихме <u>изненада</u> .	Подготвихме я.	Ние подготвихме изненада.	Ние я подготвихме.

7. Задачата проверява разбирането за връзката „вършител – действие“ в изречението.

1. Момчетата свириха на партито.
2. Аз купих подарък на Иван.
3. Вие с Иван минахте през площада.
4. Антон донесе балони за имения ден на Мария.
5. Учителката прочете стихотворението на учениците си.
6. Майката направи торта за рождения ден на дъщеря си.
7. Бабата и дядото отидоха на почивка с внучката си.
8. Ани и Мария скоро имаха имени дни.

9. Ние изядохме последните парчета пица.
 10. Ти почерпи ли съучениците си за рождения ден?

8. Задачата проверява уменията за разграничаване на граматически правилен/грешен словореден вариант на изречение с употреба на кратка форма на лично местоимение.

✓ Правилно	✗ Грешно
1. Мария ѝ купи комплект за рисуване.	2. Ги сложи в празнична торбичка.
4. Опакова го много красиво.	3. Ани избра ѝ интересна книга.
5. София им приготви изненада.	6. Тя измисли им забавна игра.
7. Всички гости ѝ подариха подаръци.	8. Ги рожденичката почерпи с торта.

9. Задачата упражнява уменията за употреба на личните местоимения в именителен падеж и на кратките форми на личните местоимения във винителен падеж, както и за правилното подреждане на изречението.

1. Гостите подариха на Соня много подаръци. Те ѝ подариха много подаръци.
2. Рожденичката подготви изненада за децата. Тя им подготви изненада.
3. Майката поръча на Соня голяма торта. Тя ѝ поръча голяма торта.
4. Баба и дядо изпратиха на момичето подарък изненада. Те му изпратиха подарък изненада.
5. Клоунът разказа на децата много смешни истории. Той им разказа много смешни истории.
6. Родителите заведоха децата до парти клуба. Те ги заведоха до парти клуба.
7. Домакинята посрещна гостите с балони на вратата. Тя ги посрещна с балони на вратата.
8. Гостите пожелаха на София много хубави неща. Те ѝ пожелаха много хубави неща.

10. Задачата упражнява словоред на изречение с кратко лично местоимение във винителен падеж при неизразен лексикално подлог. Трансформация на подложно в безподложно изречение.

1. Подариха ѝ много подаръци.
2. Подготви им изненада.
3. Поръча ѝ голяма торта.
4. Изпратиха му подарък.
5. Разказа им много смешни истории.
6. Заведоха ги до парти клуба.
7. Посрещна ги с балони на вратата.
8. Пожелаха ѝ много хубави неща.

11. Задачата упражнява уменията за построяване на словоредно правилен вариант на изречение с кратка форма на лично местоимение във винителен падеж.

1. покани, на, ден, той, рожден, ги	Той ги покани на рожден ден.
2. момчетата, му, подаръци, купиха.	Момчетата му купиха подаръци.
3. изненада, ѝ, момичетата, подготвиха	Момичетата ѝ подготвиха изненада.
4. изпратиха, ви, картички, те	Те ви изпратиха картички.
5. писмо, той, ѝ, написа	Той ѝ написа писмо.
6. опакова, им, подаръка, продавачката	Продавачката им опакова подаръка.
7. пожелаха, те, му, рожден, честит, ден	Те му пожелаха честит рожден ден.
8. телефона, го, Елена, поздрави, по	Елена го поздрави по телефона.

12. Задачата упражнява словоредата на въпросително изречение с частицата *ли* и кратка форма на лично местоимение във винителен падеж за трансформиране на съобщително във въпросително изречение.

Модел: Гостите **ѝ** подариха красив букет. Гостите подариха **ли ѝ** красив букет?

1. Децата му пожелаха здраве. Децата пожелаха ли му здраве?
2. Те ви поканиха на празника. Те поканиха ли ви на празника?
3. Изненадата му хареса. Хареса ли му изненадата?
4. Клоунът ни забавлява. Забавлява ли ни клоунът?
5. Снимките от рождения ден я зарадваха. Зарадваха ли я снимките от рождения ден?
6. Мартин му купи леко за подарък. Мартин купи ли му леко за подарък?
7. Петър ѝ написа стихотворение за празника. Петър написа ли ѝ стихотворение за празника?

13. Задачата упражнява заместването на кратките форми на личните местоимения във винителен падеж с граматически подходящи референти. Примерни отговори:

Обещах ви да го поканя. Обещах на теб и Соня да поканя Васил.

Подарих му ги за рождения ден. Подарих на Асен дискове с музика за рождения ден.

Показах ѝ я. Показах на Ивелина новата си раница.

Прочетох им го. Прочетох съчинението си на Петя и Никола.

Изпратиха ни ги по пощата. Изпратиха на мен и Таня поканите по пощата.

14. Лексикална задача – усвоява се нова лексика.

А. Задачата проверява лексикални знания.

Момчил празнува Деня на детето

Вчера беше 1 юни – Денят на детето. Мама и **татко** ме заведоха в центъра на града. Аз ги попитах какво ще правим там, а те ми отговориха, че това е **изненада**. На площада беше пълно с деца и родители. Имаше и много богата програма: игра за опознаване на България, концерти на различни **детски** музикални групи за фолклорни и модерни танци, рисуване на карикатури, куклен **театър**, образователни и забавни игри с много лакомства и награди за победителите... Аз много обичам да играя народни **танци**, затова се включих в състезанието по надиграване. Играхме хорà от различни краища на България: Дунавско и Еленино хоро и накрая ръченица. Не успях да спечеля награда, но прекарването беше **незабравимо**. Имаше лакомства

за всички участници. Ние, **децата**, останахме много доволни и щастливи, играхме на воля и научихме много нови неща за родината.

Б. Задачата проверява знанията за лексикалното значение на глаголи с представки, които частично променят основното значение.

изиграя	играя от начало до край
изговоря	казвам, разказвам, споделям нещо от начало до край, изцяло
поиграя	играя малко, кратко време
поговоря	говоря малко, кратко време
наиграя се	играя до пълно насищане
наговоря се	говоря до пълно насищане
надиграя	побеждавам, надминавам някого при игра, играене (в танц или спортна състезателна игра)
надговоря	говоря най-много от всички

В. Задачата проверява степента на разбиране на конкретна информация от текста чрез отговор на поставени въпроси. Примерни отговори:

Защо родителите водят сина си на площада? – *Родителите водят сина си на площада, защото там има празнична програма.*

Кой още е там? – *На площада има много деца и родители.*

Защо родителите не искат да кажат на Момчил какво ще правят на площада? – *Родителите не искат да кажат на Момчил какво ще правят на площада, защото това е изненада.*

Какви събития се провеждат там? – *Там има: игра за опознаване на България, концерти на различни детски музикални групи за фолклорни и модерни танци, рисуване на карикатури, куклен театър, образователни и забавни игри с много лакомства и награди за победителите.*

Защо Момчил се включва в състезанието по надиграване? – *Момчил се включва в състезанието по надиграване, защото много обича да играе народни танци.*

Той успява ли да стане първи в надпреварата? – *Не, Момчил не успява да спечели наградата.*

Има ли игра за опознаване на родината? – *Да, има игри за опознаване на родината.*

Защо Момчил е доволен от участието си в празника? – *Момчил остава доволен от участието си в празника, защото играе на воля с другите деца и научава много нови неща за България.*

Г. Задачата упражнява включването на глаголи с представки в контекста на логически свързано изречение. Примерни отговори:

1. Петър си поигра на двора един час.
2. Ани изигра всички нива на електронната си игра.
3. Вчера със Соня си поговорихме пред училище.
4. Двете приятелки никога не могат да се наговорят.
5. Момчил не успя да надиграе другите.

Лингвистична информация и методически насоки

Урокът обобщава и затвърждава знанията на учениците за образуването и употребата на формите на всички глаголи в българския език в минало свършено време, както и употребата на кратките дателни и винителни форми на личното местоимение.

Решения на задачите**1. Четене с разбиране, усвояване на нова лексика.**

Вчера бащата на Соня се прибра много щастлив. Каза, че цялото семейство ще прекара коледните празници в България и че всички заминават още тази събота. В цялата къща настана истинска радост. Соня и брат ѝ Емил веднага започнаха да приготвят нещата си. Соня взе фотоапарата и го сложи в куфара, а Емил потърси туристическата карта на България, която купи миналото лято. Не я откри в шкафа сред учебниците и тетрадките си. Картата не беше и в бюрото. Соня също се включи в търсенето. След около половин час Емил я откри в чантата си. Сети се, че миналата седмица я разглежда и после записа на един лист местата, които желае да посети. Емил предложи на Соня и на родителите си той да измисли маршрута, показва им местата, които му харесват, и те се съгласиха.

Ето че дойде съботата. Всички станаха рано, закусиха и си поръчаха такси. Натовариха багажа и потеглиха. Пътуваха около трийсет минути и стигнаха на летището. Качиха се на самолета. По време на полета бащата спа, майката чете списание, а Соня и Емил правиха планове кое място да посетят първо – Боровец или Рилския манастир.

Самолетът кацна на летището в София и всички слязоха. Посрещна ги слънчево и топло време. Соня си спомни за миналата снежна Коледа. Тогава тя кара ски, направи снежен човек на двора и цял ден се пързала на ледената пързалка на площада. Пожела си и този път да има сняг...

А. Разбиране на текста.

Соня и Емил разбират за пътуването до България в събота. НЕ

Миналото лято Емил купи фотоапарат. НЕ

Емил търси картата в шкафа сред учебниците и тетрадките си. ДА

Туристическата карта е в чантата на Емил. ДА

През лятната ваканция Емил измисли маршрута. НЕ

Семейството стига на летището за половин час. ДА

На летището в София има сняг. НЕ

Б. Задачата упражнява уменията за откриване на глаголи в минало свършено време и за трансформиране на глаголи от минало свършено време в основната форма – за 1 л. ед. ч. сег. време. Примерни отговори:

Модел: се прибра – аз да се прибера; настана – аз да настана, започнаха – аз да започна, взе – аз да взема, сложи – аз да сложа, потърси – аз да потърся, купи –

аз да купя, откри – аз да откроя, се включи – аз да се включа, откри – аз да откроя, сети се – аз да се сетя, разглежда – аз разглеждам, записа – аз да запиша, предложи – аз да предложа, дойде – аз да дойда, станаха – аз да стана, закусиха – аз да закуся, поръчаха – аз да поръчам, натовариха – аз да натоваря, потеглиха – аз да потегля, пътуваха – аз пътувам, стигнаха – аз да стигна, качиха се – аз да се кача, спа – аз спя, чете – аз чета, правиха – аз правя, кацна – аз да кацна, слязоха – аз да сляза, посрещна – аз да посрещна, спомни си – аз да си спомня, кара – аз карам, направи – аз да направя, се пързала – аз се пързялям, пожела – аз да пожелаля.

В. Задачата упражнява уменията за творческо писане по дадено начало и за употреба на минало свършено време в текст. Примерен отговор:

Четиримата пътуваха около 2 часа от летище София до хотела им в Боровец. Пристигнаха късно следобед и се настаниха. Разказаха на приятелите, които ги чакаха там, как са пътували. Получиха от тях интересни подаръци и подариха тези, които носеха. Играха цяла вечер навън, докато родителите си говореха след вечеря.

2. Задачата упражнява уменията за откриване на граматически маркери – лице и число на местоимения и глаголни форми, както и извеждане на основна форма на глагола, трансформиране на глаголни форми по лице, число и време.

Сега		Вчера
вляза	ти →→→→→	влезе
донеса	аз	донесох
напиша	тя	написа
заспя	те	заспаха
спра	вие	спряхте
събуя	аз	събух
покажа	ние	показахме
прибера	тя	прибра
разбера	вие	разбрахте
пея	ние	пяхме
обуя	те	обуха

3. Задачата проверява лексикалните знания и владенето на минало свършено време.

- излетях – кацнах
- облякох – съблякох
- събудих се – заспах
- говорих – мълчах
- взех – дадох
- обух – събух
- прибрах – разхвърлих
- влязох – излязох
- качих се – слязох

4. Задачата упражнява уменията за употреба на форми на минало свършено време в съответното глаголно лице.

Вчера **ходих** на гости на приятелката си.
Преди два дни ние **ядохме** най-вкусната пица.
Виктор и Милена **не закъсняха** за срещата вчера.
Сутринта Мария **пи** шейк с шоколад.
Снощи ние с мама **чистихме** до късно.
Миналата година **бях** в пети клас.
Вие **разбрахте** ли за концерта довчера?
Преди половин час Петър и Мария **питаха** нещо важно.
Люба **прочете** приказка.

5. Задачата проверява уменията за включване в контекста на диалог на зададени реплики за получаване на смислен и граматически издържан разговор. Примерни отговори:

- Какво прави преди два часа? – Ходих на концерт.
- Къде беше вчера? – Бях на гости на баба.
- Кой филм гледа снощи? – Гледах новия филм на „Марвъл“.
- Кога ходи в парка? – Преди една седмица.
- Колко време тича на стадиона? – Тичах два часа.
- Къде пи какао? – Пих какао в новото кафене...
- Кога яде торта? – Ядох торта миналия ден.
- Кога слуша новата песен? – Слушах я вчера.

6. Задачата упражнява употребата на наречия като лексикални меркери за минало действие. Подказва на учениците, че миналото свършено време по принцип е свързано с конкретен минал момент и при употребата му винаги можем да зададем въпроса *кога*.

писахме писмо	вчера
пих сок	днес
разхождаха кучето	сутринта
тича из двора	миналата седмица
учихме новия урок	преди три дни
заспа	преди малко
изми си ръцете	снощи
заминахте	преди три седмици

А. Задачата упражнява съставянето на изречения в минало свършено време. Примерни отговори:

1. В училище учихме новия урок преди три дни.
2. Преди малко бебето заспа.
3. Вие заминахте за Англия преди три седмици.
4. Миналата седмица кучето тича из двора на съседите.
5. Сутринта аз разхождах кучето в близкия парк.

7. Задачата упражнява създаването на собствен текст по визуализация и зададени опори – глаголи в минало свършено време и лексикални маркери за време. Примерни отговори:

Вчера всички четохме един час.

Преди една седмица Мария пя на концерта на училището.

Сутринта Иван яде ябълка.

Снощи Мартина учи до късно.

Преди малко момичетата закъснях за училище.

Днес децата изненадаха майка си.

Преди пет минути ученикът реши сам много трудна задача.

Снощи Ани заспа късно.

8. Задачата упражнява избора на подходящ глагол в минало време от видовата двойка според контекста на изречението – еднократно завършено действие (свършен вид) или многократно продължително действие (несвършен вид).

1. Петър и Димитър се обличаха/облякоха за пет минути.
2. Мария закусва/закуси половин час, а ние я чакахме.
3. Вчера децата се събудиха/се събуждаха точно в 7,00 часа.
4. София прочете/чете разказа цял ден.
5. Виктор стана/става много рано тази сутрин.
6. Цветан написа/писа съчинението за лятната ваканция.
7. Аз се измих/мих набързо тази сутрин.
8. Вчера Милена забрави/забравя да попита за срещата.

9. Задачата упражнява практическото различаване на глаголите във видовата двойка по лексикални маркери, както и насочва към тяхната основна употреба.

няколко пъти/дълго	веднъж/всичко/докрай
<i>четох</i>	<i>прочетох</i>
учих	научих
мислих	измислих
закусвах	закусих
мих се	измих се
писах	написах
повтарях	повторих
обличах	облякох се

10.

А. Задачата упражнява уменията за експерпиране на глаголни форми от текст.

Б. Упражнява трансформирането на глаголните форми чрез смяна на глаголното лице в минало свършено време.

Тази сутрин Ани се събуди много рано. Стана, изми се, среса косата си и облече любимата си розова блуза с еднорог.

На масата в кухнята намери вкусна закуска и подарък. След като видя подаръка, Ани се развълнува и забрави за закуската. След няколко минути влязоха мама и татко. Усмихнаха се и прегърнаха дъщеря си. Беше много специален ден за цялото семейство – денят на света Анна. Ани си спомни, че днес празнуват всички с името Анна, Ани, Анелия, Аня и че тя има имен ден.

Всички заедно отидоха на ресторант и си направиха незабравим празник. Изненадите станаха много, защото баба, дядо, леля и чичо също й изпратиха подаръци. От всеки получи по нещо. Обади им се по телефона и им благодари. Именият ден мина чудесно, а Ани зачака следващия.

Тази сутрин аз се събудих много рано. Станах, измих се, сресах косата си и облякох любимата си розова блуза с еднорог.

На масата в кухнята намерих вкусна закуска и подарък. След като видях подаръка, се развълнувах и забравих за закуската. След няколко минути влязоха мама и татко. Усмихнаха се и ме прегърнаха. Беше много специален ден за цялото семейство – денят на света Анна. Аз си спомних, че днес празнуват всички с името Анна, Ани, Анелия, Аня и че аз имам имен ден.

Всички заедно отидохме на ресторант и си направихме незабравим празник. Изненадите станаха много, защото баба, дядо, леля и чичо също ми изпратиха подаръци. От всеки получих по нещо. Обадох им се по телефона и им благодарих. Именият ден мина чудесно, а аз зачаках следващия.

11. Задачата упражнява уменията за създаване на разказ в минало време по поставена тема и чрез наличие на предварително предложени опорни моменти под формата на насочващи въпроси. Изисква се свободен отговор с употреба на глаголи в 1 л. ед. ч. мин. св. време. Насоки за отговорите:

1. Къде прекара празника? – прекарах
2. Кои приятели покани? – поканих
3. Каква украса имаше там? – имаше
4. Каква торта си избра? – избрах
5. Какви подаръци получи от гостите? – получих
6. Как се веселихте с гостите? – веселихме се
7. Кой момент от празника ти хареса най-много? – хареса ми

12. Задачата упражнява уменията за създаване на устен разказ по преживяно в минало свършено време по зададени опорни изрази и насочващи въпроси. Примерни отговори на въпросите:

Къде беше това лято?	Това лято бях на планина.
Какво прави там?	По цял ден се разхождах сред природата.
Кое беше най-интересно?	Най-интересно беше да играя с моето куче.
Какво се случи?	То се научи да прескача високи прегради в гората.

Какво не ти хареса?	Не ми хареса, че сутрин и вечер беше много студено.
Къде успя/не успя да отидеш?	Не успях да се кача на връх Мусала.

13. Задачата упражнява четенето с разбиране и тълкуването на непознат художествен текст с цел извличане на посочена лингвистична информация от него. Нова лексика.

А. На кой ред е обяснено значението на думата *скука*?

Б) Не ми се случва нищо интересно.

Б. Кое е вярно за героинята/момичето в стихотворението?

В) Очаква понеделник с нетърпение.

В. Запиши защо според поетесата *суката натежава*. Примерен отговор:

Според героинята суката натежава, защото не ѝ се случва нищо интересно въкщи, когато денят е дъждовен. Тя очаква понеделника, когато ще се срещне с приятелите си и ще бъде отново в цветния свят навън.

Г. Запиши глаголите, които показват, че момичето е приключило със задачите си.

прочетох, научих

Д. В кое глаголно време са употребени глаголите от задача Г?

минало свършено време

14. Задачата упражнява уменията за трансформиране на текст от сегашно време в минало свършено време с промяна на глаголното лице.

Днес аз **станах** рано, **измих се** и **се облякох**. **Закусих**, **сложих** учебниците и тетрадките си в раницата и **тръгнах** на училище. В часа по математика **реших** сам една много трудна задача, а по български език **написах** съчинение на тема „В чудния свят на книгите“. Когато училището **свърши**, **се прибрах** въкщи. Там **играх** с малкия си брат и след това всички заедно **вечеряхме**.

15. Задачата упражнява уменията за експерпиране на глаголни форми в минало свършено време (А) и трансформация по лице и време от 1 л. ед. ч. в 3 л. ед. ч. и от минало свършено в сегашно време (Б).

А. Днес Антон отиде на училище преди останалите. Влезе в класната стая, написа нещо на дъската и бързо излезе в двора на училището. След него дойдоха Мартин и Теодор. Момчето поговори с приятелите си известно време и им сподели за надписа на дъската. След десет минути целият клас се събра в класната стая. Всички се смяха на надписа: „Ваканция от днес до следващата година!“. Скоро обаче влезе учителката, изтри надписа и записа темата на новия урок: „Минало свършено време“.

Б. Днес Антон отива на училище преди останалите. Влиза в класната стая, пише нещо на дъската и бързо излиза в двора на училището. След него идват Мартин и Теодор. Момчето говори с приятелите си известно време и им споделя за надписа на дъската. След десет минути целият клас се събира в класната стая. Всички се смеят на надписа: „Ваканция от днес до следващата година!“. Скоро обаче влиза учителката, изтрива надписа и записва темата на новия урок: „Минало свършено време“.

Урок 2

СЛОЖНО СЪЧИНЕНО ИЗРЕЧЕНИЕ

Лингвистична информация и методически насоки

Урокът запознава учениците със съставянето и употребата на сложното съчинено изречение, употребата му в устно изказване и в писмен текст. Запознава с безсъюзното свързване и го упражнява, както и най-често срещаните съюзни съчинителни връзки. Запознава със семантичните особености на различните съюзи тук и ги упражнява. Пунктуация в сложното съчинено изречение.

Урокът започва с граматичната информация, в която образуването на сложното съчинено изречение е представено чрез схема, след която се описва употребата на различните подвидове.

Решения на задачите

1. Четене с разбиране, нова лексика. Тук учениците се запознават с употребата на новите граматични знания.

А. Задачата упражнява уменията за четене с разбиране и извличане на конкретна информация от свързан текст. Примерни отговори:

Къде спят мечките в парка?

Мечките спят в бърлоги, които си правят сами.

Защо мечките живеят спокойно в парка?

Мечките живеят спокойно в парка, защото се радват на естествена среда за живот.

Как се казва най-младият обитател на парка?

Най-младият обитател на парка се казва Рику.

На колко години е той?

Той е на три години.

Кое от трите мечета е най-голямо?

Най-голямо е мечето Монти. То е на десет години.

Какво представлява бърлогата на Рику?

Бърлогата на Рику е нещо като гнездо от клони, суха трева и сено под големи борове, на завет.

Кога обикновено мечките заспват зимен сън?

Обикновено мечките заспват, когато температурата падне под нулата и натрупа сняг.

Защо мислиш, че паркът се нарича „Парк за танцуващи мечки“?

Паркът се нарича така, защото мечките са учени да танцуват от своите бивши собственици. В парка те живеят на свобода.

Б. Задачата упражнява уменията за извличане на основната тема на текст и поставяне на заглавие според нея. Примерни отговори:

Животът на мечките в Белица

Паркът за танцуващи мечки в Белица

В. Задачата упражнява практическите стъпки за откриване и определяне на сложното съчинено изречение:

1. Тук мечките се радват на естествената среда за живот /, / разхождат се / **и** / живеят спокойно. – едновременни действия

2. Тази година след Коледа всички двайсет и седем мечки заспаха / **и** / мечият парк в Белица утихна. – последователни действия

3. Тригодишното мече е изключително дружелюбно /, / то е най-младият обитател на парка, / **а** тази зима заспа първия си зимен сън тук. – едновременни и съпоставителни действия

4. През есента Рiku сам си направи нещо като гнездо от клони, суха трева и сено под големи борове на завет, / **а** после помогна и на мечката Габриела. – съпоставителни действия

5. В последните седмици заедно будуваха / **и** / се забавляваха като деца. – едновременни действия

6. Няколко дни наред температурата се задържа доста под нулата /, / стана студено / и / натрупа близо половин метър сняг. – едновременни/последователни действия

7. Рiku явно започна да скучае, / **и** / също полегна в бърлогата. – последователни действия

8. Рiku е от Албания, / **а** / фондация „Четири лапи“ го спасява от селски двор в планинска област в южната част на страната. – съпоставителни действия

2. Задачата упражнява уменията за съставяне на сложно съчинено изречение с дадени елементи, като се съобразят логическата свързаност на частите, пунктуационното оформяне на сложното съчинено изречение и лексикалното значение на съчинителните съюзи.

Подплашените птици се разбягаха и се вдигнаха нависоко.

Птички пеят, агънца бляят.

Аз бързо заспах, обаче някакъв силен шум ме събуди.

Мама и тате се върнаха от екскурзията до Лондон и ни донесоха много подаръци.

Силва говори добре испански, а ти говориш ли?

Появиха се облаци и заваля дъжд.

Този път казаха истината, обаче никой не им повярва.

Не обичам супа от броколи, но нямахме нищо друго за обяд.

3. Задачата упражнява употребата на съюзите *но* и *а* според степента на противопоставяне, която изразяват.

Отивам до магазина, А ти ще ме чакаш вкъщи.

Тя се уплаши, **НО** никой не разбра.
Пеперудата разтвори нежните си крилца, **НО** не успя да отлети.
Алекс учи български език, А Диана учи немски език.
Много исках да дойда, **НО** нямах възможност.
Аз излизам, А ти искаш ли да дойдеш?
Всичко ще направи, **НО** ще ти помогне.

4. Задачата упражнява употребата на съюзите *а* и *и*, като се съобрази разликата в лексикалното им значение, както и употребата на пунктуационни знаци при съчинителните съюзи.

Папагалът е птица, А змията е влечуго.
Слонът яде трева, А леопардът се храни с месо.
Тигърът е хищник И лъвът е хищник.
Бухалът сти през деня, А през нощта ловува.
През деня комарите се крият, А вечер се появяват.
Орелът издебва жертвата си И се хвърля върху нея.
Лисицата обикновено има по 3 – 4 малки, А слонът – само по едно.
Козината на вълка е сива И блести в сребристо на слънцето.
Домът на щъркела се нарича гнездо, А катерицата живее в хралупа.
Прилепите живеят в пещерите, А орлите обитават скалистите върхове.
Мечките се хранят с боровинки И обичат да спят през зимата.
На първия етаж в музея са змиите, А на втория ще видите бозайниците.
Костенурките са сред най-старите животни на планетата И живеят във водни басейни.

5. Задачата упражнява употребата на съчинителните съюзи *и*, *а*, *но*, *обаче* според лексикалното им значение. Примерни отговори:

Ангел ти ябълков фреш И яде сандвич със сирене.
Нейното лице е бяло, А очите ѝ са сини.
Имам трима добри приятели в България, **НО** рядко ги виждам.
Думата стрела не е, **ОБАЧЕ** в сърцето се забива.
Снощи заспа много трудно И цяла нощ спа неспокойно.
Обикновено през зимата ходят на ски в Банско, **НО** тази зима ще отидат в Пампорово.
Много иска да си играе с кучето, **ОБАЧЕ** се страхува от него.
Соня обича да кара колело, **НО** днес времето е много студено И вали дъжд.

6. Задачата упражнява уменията за анализ на сложното съчинено изречение.

Настане вечер, месец изгрее,
звезди обсият свода небесен,
гора зашуми, вятър повее,
Балканът пее хайдушка песен.
„Хаджи Димитър“, Христо Ботев

Простите изречения в състава на сложното изречение са свързани безсъюзно. В стиховете са представени последователни действия.

7. Задачата упражнява разпознаването на сложното съчинено изречение от простото изречение с еднородни части.

Б) Ще изпратя писмо и картичка на баба и дядо.

8. Задачата упражнява разпознаването на сложното съчинено изречение от простото изречение с еднородни части.

В) Минахме край Русе и посетихме пещерата Орлова чука.

9. Задачата упражнява прилагането на пунктуационните правила в сложното съчинено изречение и разпознаването на сложното съчинено изречение в текста.

Нора и Софи пътуваха с баба си и дядо си до Русе. Сутринта се настаниха в хотела и веднага излязоха на разходка. (1) През деня обикаляха забележителностите в района, а следобед плуваха в басейна на хотела. (2) Посетиха пещерата Орлова чука и се изкачиха до Ивановските скални манастири. (3) Купиха си магнитче за спомен от всяко място, но от Басарбовския манастир баба им им подари по една гривна от красиви камъчета. (4) Вечерта дядото разказа на момичетата интересни истории за Русе и ги помоли сами да потърсят още информация за града в интернет. (5) На следващия ден станаха рано, закусиха и тръгнаха към крепостта Червен. (6) Пред нея си направиха чудесни снимки, а най-красиви бяха тези от запазената кула. (7) После посетиха екомузeya в Русе. В него видяха много интересни експонати, но най-много им хареса аквариумът, който е част от него. И този ден пътуваха, смяха се, научиха много за този красив град. (7) Това беше истинско лятно пътешествие, а пътуванията из България момичетата обичаха най-много от всичко! (8)

Сложните съчинени изречения са 8.

10. Задачата упражнява продуцирането на сложно съчинено изречение чрез съчетаване на действия, изразени с прости изречения, и употреба по смисъл на подходящи съчинителни съюзи. Примерни отговори:

1. Даяна седи на удобен фотьойл.

Даяна разглежда албум със снимки.

Даяна седи на удобен фотьойл **и** разглежда албум със снимки.

2. Момичето гледа забавен филм.

То си прекарва весело.

Момичето гледа забавен филм, прекарва си весело.

3. Антон и Силвия вечерят в ресторанта.

Те си поръчват риба.

Антон и Силвия вечерят в ресторанта **и** си поръчват риба.

4. Кучето и детето гонят топката.

Детето я стига първо.

Кучето и детето гонят топката, **обаче** детето я стига първо.

5. Петя кара скейтборд.

Асен държи Петя за ръката.

Петя кара скейтборд, **а** Асен я държи за ръката.

11. Задачата упражнява уменията за слушане с разбиране и попълване на думи по смисъл с помощта на краткотрайната памет и натрупаните лексикални знания. Усвояване на нова лексика.

Зоологическата градина в София е най-старата и най-голямата на Балканския полуостров. Тя съществува от **1888 г.** и бързо се превръща в любимо място за отдиш и развлечение. Първите животни са двойка черни **лешояди**.

Днес тук се грижат за 2150 животни от **237** вида. Зоопаркът предлага истинско околосветско пътешествие, като среща посетителите си с животинския **свят** от различни континенти.

Ако се чудите как изглежда американското кафяво личи, надникнете в сектор „Тревопасни“. Ще разберете, че това са красиви и грациозни **антилопи**. Тук ще ви посрещне и **слоницата** Артайда, която е емблемата на зоопарка. Предстои ви незабравима среща с носорози, хипопотами, камили, зебри и благородни **елени**.

С царя на джунглата – **лъва**, с тигъра и голямата кафява мечка ще се срещнете в сектор „Хищници“. При екзотичните птици пък ще бъдете в компанията на папагали, шрауси и красиви **розови** пеликани. Изящните пауни и изумрудените патици ще се опитат да ви впечатляват, **а** сребърният фазан и фламингото ще ви разсмеят с номерата си.

В последния сектор – „Аквариумът“, ви очакват над **100** вида риби. Ще се срещнете с уникални тропически видове от Азия, Африка и Южна Америка, **а** изобилието от **разноцветни** корали ще ви заплени.

А. Задачата упражнява уменията за четене/слушане с разбиране и извличане на конкретна информация от свързан текст.

Емблема на зоологическата градина в София е мечката Артайда. НЕ

Първите животни в зоологическата градина са двойка черни лешояди. ДА

Повече от 200 вида животни живеят в зоопарка. ДА

В Софийската зоологическа градина има само лъвове и тигри. НЕ

Софийският зоопарк е най-големият и най-старият на Балканския полуостров. ДА

Б. Задачата упражнява разпознаването на съчинителните съюзи в свързан текст (в по-тъмен шрифт в текста; маркирани са всички съчинителни съюзи, не само свързващите простите изречения в състава на сложното съчинено).

В. Задачата проверява лексикалните знания за видовете животни чрез свързване на визуализация с лексикално значение.

12. Задачата упражнява уменията за създаване на сложни изречения по зададени действия. От лексикалното значение на глаголните форми се предпоставят отношенията между простите изречения в състава на сложното.

Модел: спят – плаче

Децата още спят, а бебето плаче./Бебето цяла нощ плаче, но децата още спят.

Примерни отговори:

*нея – слушам: Аз нея много добре **и** слушам музика всеки ден.*

*говори – чета: Той не спира да говори, **а** аз трябва да чета.*

*попита – не отговори: Момчето внимателно попита за посоката, **обаче** никой не му отговори.*

*обадиха се – имахме работа: Те се обадиха за разходка днес, **но** ние имахме много работа.*

*забавляват се – пишат: Днес те не се забавляват, **а** пишат цял ден.*

*ще играем – ще слушаш: Ще играем заедно, **обаче** ти ще ме слушаш.*

13. Задачата упражнява лексикалните знания – разпознаване на животно по описанието му (хипопотам) и затвърждава знанията за сложното съчинено изречение.

На басейна
в средата,
натопил се
във водата
и разхлажда си се там
стар,
дебел
хипопотам.
За това, че той е там,
викат му
хипопотам,
а когато дойде тук,
той ще е
ХИ-ПО-ПО-ТУК!

Сложното съчинено изречение е 1.

14. Задачата упражнява уменията за продуциране на сложни съчинени изречения по зададени елементи (глаголни форми и съчинителни съюзи). Примерни отговори:

*1. Мария чете **и** пише всеки ден на български език.*

*2. Аз разбирам български език, **но** мога да кажа само няколко думи.*

*3. Децата се разхождат в парка, **а** там винаги срещат някой познат.*

*4. Петър чу новата песен **и** видя клипа към нея.*

*5. Днес те ще решават задачи **или** ще намерят по-интересно занимание.*

15. Задачата проверява лексикалните знания – тълкуване на фразеологични единици и съпоставка на знанията по български език с тези на езика в страната, в която живеят децата. Примерни отговори:

- кучешки живот – тежък, труден, бедняшки живот в изпитания и мизерия;
- кучи студ – много студено време;
- мечешка услуга – услуга, която привидно е в полза на човека, но реално той страда от нея;
- лъвски пай – най-голям дял от нещо ценно;
- магарешки инат – непреклонност, упоритост без причина и полза;
- крокодилски сълзи – престорено страдание, измамно съчувствие;
- волско търпение – изключително спокойствие и търпение.

16. Задачата съчетава упражняването на лексикални и синтактични знания.

А. Задачата упражнява разпознаването на съчинителните съюзи (подчертани са в текста по-долу).

Б. Задачата упражнява разграничаването на значението на съчинителните съюзи.

Рибата е още в морето, **а** той тигана слага. (противопоставени действия)

Студен чай и студен ориз се търпят, **но** хладен поглед и хладна дума са непоносими... (противопоставени действия)

Можеш да си върнеш загубеното злато, **но** загубеното време никога не можеш да си върнеш. (противопоставени действия)

Дойдох, видях, победих! (последователни действия)

В. Задачата упражнява уменията за трансфер на значения между езиците, които учениците владеят.

Г. Задачата цели да се направи сравнение между българските съчинителни съюзи и съответстващите им граматични средства в езика на страната, в която живеят и учат учениците.

Урок 3

ПЪЛНИ ПАДЕЖНИ ФОРМИ НА ЛИЧНИТЕ МЕСТОИМЕННИЯ

Лингвистична информация и методически насоки

Урок за пълните форми на личните местоимения във винителен и дателен падеж и тяхната употреба в изречението. Учениците се запознават с цялата парадигма на личните местоимения. Употребата на пълните форми има своята специфика и тя трябва да се усвои.

Урокът започва с граматичната информация по темата, както и с подробно представяне на сферата на употреба на изучаваните форми.

Решения на задачите

1. Упражнението насочва вниманието към парадигмата и помага за усвояването ѝ. *Мен/мене, теб/тебе* са дублетни форми – верни, нормативни са и двете.

Не зная как е при вас, хората, но при нас е така... Аз, преди да се родя, дълго време живях в яйцето... Щом усетих, че в мене всичко заякна, реших да разбия затвора... Оглеждам се и виждам, че край мен в гнездото лежат още яйца и от тях се носи писуване... Добре, че хората не се мътят като нас, иначе току-виж, че и при тях може да се случи някой запъртък!

2. Работа с текст – четене с разбиране, въвеждане на новите граматични знания и на нови думи.

А. Заучаване на местоименията.

Десислава, Станимир и майка им излязоха да пазаруват. През лятото децата пораснаха и повечето дрехи и обувки **им** станаха малки, затова решиха да купят нови. За Десислава избраха тъмночервено палто, а на Станимир купиха синьо яке. На нея **й** допаднаха елегантната кройка, мекият плат и чудесните черни копчета по ръкавите на палтото, а на него **му** харесаха жълтите ципове отпред и по джобовете. Децата пробваха дрехите – бяха **им** по мярка. Десислава си избра и бяла плетена шапка, шал и ръкавици, точно тях хареса от всички, които бяха изложени на щанда. Бялото много **й** отиваше и чудесно се съчетаваше с червеното палто. На Станимир **му** купиха спортна шапка с козирка, син шал и черни ръкавици. За него най-важното беше да има нова шапка. Вече стана късно и майката на Десислава и Станимир **им** предложи да продължат с покупките на следващия ден. Децата се прибраха въщи доволни и показаха новите дрехи на баща си. После отвориха гардероба и ги подредиха в него.

Б. Свързване на кратки и пълни падежни форми, заучаване.

им – на тях

й – на нея

му – на него

им – на тях

й – на нея

му – на него

им – на тях

В. Акцентираща върху употребата на пълните форми – замяна на съществителното име в текста, за да се избегне повторението.

1. На **Десислава** **й** допаднаха елегантната кройка, мекият плат и чудесните черни копчета по ръкавите на палтото...

2. ...а на **Станимир** **му** харесаха жълтите ципове отпред и по джобовете.

3. ...точно **бяла плетена шапка, шал и ръкавици** хареса от всички, които бяха изложени на щанда.

4. За **Станимир** най-важното беше да има нова шапка.

5. ...и подредиха в **гардероба** новите дрехи.

3. Упражнява местоименията, работи за научаването им, показва словоред-да.

Харесах чантата.

1. Харесах нея. 2. Харесах я. 3. Нея харесах.

Избрах сивата риза.

1. Избрах нея. 2. Избрах я. 3. Нея избрах.

Купих сините дънки.

1. Купих тях. 2. Купих ги. 3. Тях купих.

Подарих лилава шапка.

1. Подарих нея. 2. Подарих я. 3. Нея подарих.

Харесах синьото поло.

1. Харесах него. 2. Харесах го. 3. Него харесах.

Купих нови дрехи.

1. Купих тях. 2. Купих ги. 3. Тях купих.

4. Упражнява спецификата на употребата на пълните форми – след предлог и в началото на изречението.

Подарих шал на Мая. Подарих шал на нея/на ѝ.

1. Купих подарък **на** мама. Купих подарък на нея/на ѝ.
2. Избрах пуловер **на** татко. Му/На него му избрах пуловер.
3. Подарих ръкавици **на** баба. Подарих ръкавици на нея/на ѝ.
4. Занесох мъфини **на** децата. Им/На тях им занесох мъфини.
5. Избрах костюм **за** момчето. Избрах костюм за него/за му.
6. Изпратих картичка **на** момчето. Изпратих картичка на него/на му.
7. **Таня** поздравиха за рождения ден, а **на Елена** честитиха имения ден.
Нея я/Я поздравиха за рождения ден, а на я/на нея ѝ честитиха имения ден.
8. Поканиха **Иван** на празника. Него го/Го поканиха на празника.

5. Упражнява спецификата на употребата на пълните форми – след предлог и в началото на изречението, и дублирането на допълнението. Примерни отговори:

1. Червените обувки отиват ли **на Мария**?

Да, **на нея ѝ** отиват.

Не, **на нея** не **ѝ** отиват.

Не, не **ѝ** отиват.

2. Дадохте ли ризата **на Димитър**?

Да, **на него му** дадохме ризата.

Не, **на него** не **му** дадохме ризата.

Не, не **му** дадохме ризата.

3. Купи ли пуловера **на детето**?
Да, **на него му** купи пуловера.
Не, **на него не му** купи пуловера.
Не, не **му** купи пуловера.

4. Показа ли блузата **на Цвети и на Таня**?
Да, **на тях им** показа блузата.
Не, **на тях не им** показа блузата.
Не, не **им** показа блузата.

5. Помогнаха ли **на Никола**?
Да, **на него му** помогнаха.
Не, **на него не му** помогнаха.
Не, не **му** помогнаха.

6. Подари ли цветя **на момичетата**?
Да, **на тях им** подари цветя.
Не, **на тях не им** подари цветя.
Не, не **им** подари цветя.

6. Слушане с разбиране, работа с текст, нови думи.

А. Затвърждава новите граматични знания.

Днес София ще ходи на рожден ден на Мария и на братовчед ѝ Симеон. София познава добре Мария, но **него не го**/нея не я познава. Мария и Симеон са родени на една и съща дата и тази година ще правят общо парти. На тях/**На него** ще дойдат много гости. Ще празнуват в новия увеселителен център до пощата, а София още няма подходящи подаръци. **На нея ѝ**/На вас ви се иска да купи нещо хубаво и оригинално, обаче не знае какво точно да бъде то. Затова отива в близкия мол. Тук има най-различни магазини – все ще ти/**и** хрумне някаква идея. Освен това постоянно правят намаления и промоции.

В няколко магазина за дрехи разглежда блузи, пуловери, елечи. В единия магазин харесва една блуза, но **нея я**/тебе те нямат в тъмносиньо, а тя държи на този цвят. В другия магазин продават същия модел, при това в тъмносиньо, но **него го**/мене ме нямат в размер М.

Гледа хората, които се забавляват. Явно **на тях им**/на вас ви е приятно да пазаруват. „Лесно ти е на теб/**ви е на вас**. Не бързате“ – мисли си тя. И започва да се изнервя, защото наистина няма много време.

На третия етаж вижда приятелката си Надя. Тя е застанала пред книжарницата.

София: Надя, добре, че ви/**те** срещнах! Може ли да **ми**/му помогнеш?

Надя: Разбира се! **На тебе**/На нея – винаги.

София: Нужен ти/**ми** е съвет. Трябва да купя подаръци за рождения ден на двама братовчеди.

Надя: Спокойно! Ела да видиш новите енциклопедии – хубави, луксозни издания. На нас ни подариха една от същата поредица. Страхотна е! **На мен ми**/На тях им допадна много. Ето ги.

Б. Упражнява разбирането на текста и затвърждава основната функция на местоименията да заместват съществителните. Примерни отговори:

1. него (го) – Симеон
2. на него – на партито
3. на нея (й) – на София
4. нея (я) – блуза
5. него (го) – модел
6. на тях (им) – на хората
7. на вас – хората

В. Работа с текст – четене с разбиране. Примерни отговори:

1. Симеон е братовчед на Мария.
2. София познава добре Мария.
3. Симеон и Мария имат рожден ден на една дата.
4. Партито за рождения ден ще бъде в един увеселителен център.
5. София вижда приятелката си Надя пред книжарницата.

7. Затвърждава новите граматични знания.

Благодарих на Мария. Благодарих й. На нея благодарих.

Избрах картичка. Избрах я. **Нея** избрах.

Купих панталон. Купих го. **Него** купих.

Харесах чанта. Харесах я. **Нея** харесах.

Позвъних на Алекс. Позвъних му. **На него** позвъних.

Писах на баба и дядо. Писах им. **На тях** писах.

Получих писмо. Получих го. **Него** получих.

Разгледах блузите. Разгледах ги. **Тях** разгледах.

8. Затвърждава дублирането на допълнението, кратките и съответните им пълни форми на личното местоимение във винителен падеж и словоредата на отрицателния отговор.

1. Димитър пробва ли **ризата и панталона**?

Да, него **го пробва**, но нея **не я пробва**.

2. Мария избра ли **полата и колана**?

Да, нея **я избра**, но него **не го избра**.

3. Катрин сложи ли си **палтото и шапката**?

Да, нея **я сложи**, но него **не го сложи**.

4. Ева изплете ли **елека и ръкавиците**?

Да, него **го изплете**, но тях **не ги изплете**.

9. Затвърждава дублирането на допълнението, кратките и съответните им пълни форми на личното местоимение в дателен падеж и словоредата на отрицателния отговор.

1. Цветът отива ли **му**?

Да, на него му отива. Не, на него не му отива.

2. Роклята допада ли **й**?

Да, на нея ѝ допада. Не, на нея не ѝ допада.

3. Шаловете топлят ли ви?

Да, на нас ни топлят. Не, на нас не ни топлят.

4. Шапката харесва ли им?

Да, на тях им харесва. Не, на тях не им харесва.

5. Изненадата зарадва ли я?

Да, нея я зарадва. Не, нея не я зарадва.

6. Леля Ани писа ли ти?

Да, на мене ми писа. Не, на мене не ми писа.

7. Антон обади ли му се?

Да, на него му се обади. Не, на него не му се обади.

8. Петър каза ли ви новината?

Да, на нас ни каза новината. Не, на нас не ни каза новината.

10. Работа с текст – четене с разбиране, нови думи.

А. Упражнението запознава учениците с употребата на местоименията и начина на редактиране на текста, за да се избегнат повторенията.

Един царски син изгражда хубава чешма. От чешмата/нея тече не вода, а мед и масло. Той прави тази чешма, за да идват млади момичета и да си наливат мед и масло, а той да избере най-хубавата от момичетата/тях. Но първа на чешмата пристига една старица и носи всички съдове, които има къщи – големи и малки. Напълва всички съдове, а след съдовете/тях започва да пълни и яйчени черупки. Царският син наблюдава старицата от страни. На царския син/него му става смешно и решава да се пошегува със/с старицата/нея. Взема едно камъче, хвърля го и строшава пълната черупка. Старицата се обижда и в гнева си проклина царския син да се ожени за неродена мома и само на неродената мома/нея да се вриче в любов.

На чешмата започват да идват всички момичета, но царският син не може да си хареса никоя от момичетата/тях. От ден на ден той става все по-замислен и умърлушен.

Веднъж старицата го пита защо е толкова тъжен, а той ѝ разказва историята със старицата на чешмата. Старицата го съветва да отиде при слънцето, защото то ходи нависоко и гледа нашироко, сигурно знае къде живее неродената мома. На слънцето/него трябва да довери своята тайна и може то да му помогне.

Тръгва царският син на път. Дълго върви, преминава гори, планини, реки и поля, докато по обед стига до широка река. Край реката/нея растат големи разклонени дървета, а под дърветата/тях си почива стадо овце. Щом царският син приближава, кучетата започват да лаят и се спускат към царския син/него.

Б. Примерен отговор:

Царският син разговаря с овчаря. Той му казва къде живее слънцето. Момъкът открива двореца на слънцето, разказва му своята история, а господарят на небето му помага да намери неродената мома и да се ожени за нея. След толкова много трудности царският син разбира, че не трябва да се присмива на никого.

В. Потърси в интернет аудиоварианта на приказката „Неродена мома“ и го изслушай. По какво се различава твоят финал от финала в аудиоварианта?

Примерен отговор:

Моят финал е по-кратък.

УРОК 4

ВЪПРОСИТЕЛНИ, НЕОПРЕДЕЛИТЕЛНИ И ОТРИЦАТЕЛНИ НАРЕЧИЯ И МЕСТОИМЕННИЯ

Лингвистична информация и методически насоки

Урокът започва с припомнянето на наречието като част на речта, припомнят се и въпросителните наречия и местоимение, от които се образуват неопределителните и отрицателните форми. Те са новите граматични знания в урока. В рубриката „Занимателна граматика“ в схема се представя образуването им, а след това се онагледява и тяхната употреба.

Решения на задачите

1. Упражнението припомня наречията в двойки по противоположно значение (антоними).

хубаво – грозно
умно – глупаво
много – малко
добре – зле
вчера – утре
бързо – бавно
рано – късно
високо – ниско
радостно – тъжно
отгоре – отдолу
отпред – отзад

2. Упражнението припомня въпросите *кога, къде, как и колко*.

- А. – Къде ще прекараш коледните празници?
– Ще ги прекарам в България.
- Б. – Колко дълго ще останеш в България?
– Ще остана един месец.
- В. – Как мина изпитът?
– Мина много добре.
- Г. – Къде беше през ваканцията?
– През ваканцията бях в Пловдив, Бургас и Банско.
- Д. – Кога се научи да караш сноуборд?
– Тази зима.

3. Упражнението припомня наречията.

Кога? (време) – тогава, утре, късно, вчера
Как? (начин) – така, добре, бързо, бавно

Къде? (място) – там, високо, горе, наблизо, далеч
Колко? (количество) – толкова, малко, много, веднъж

4. Упражнението дава възможност на учениците с помощта на учителя да разберат как са образувани новите форми, които се изучават. Въвеждане на новите граматични знания. Примерни отговори:

някога – образувано от ня + кога
някъде – образувано от ня + къде
някак – образувано от ня + как
няколко – образувано от ня + колко

5. Упражнението дава възможност на учениците с помощта на учителя да разберат как са образувани новите форми, които се изучават. Въвеждане на новите граматични знания. Примерни отговори:

никъде – образувано от ни + къде
никога – образувано от ни + кога
никак – образувано от ни + как
николко – образувано от ни + колко

6. Работа с текст – четене с разбиране. Упражнява разпознаването на изучаваните граматични форми.

Майката: Момчета, елате тук! Къде искате да отидем днес?

Георги: Но навън още вали. Колко ли ще продължи дъждът? Заради него май няма да отидем никъде.

Майката: Защо така мислиш, Георги? Нищо не ни пречи да отидем някъде с колата!

Георги: Някъде с колата ли? Добре – какво ще кажете за залата с батути?

Майката: Добра идея! За колко време ще стигнем! Няколко минути и сме там!

Цветан: Много обичам да ходя там, никъде другаде не е толкова весело!

Майката: И аз ще поскачам на батута!

Цветан: Не ти ли е малко късно да скачаш и ти!? На колко години си?

Майката: Хайде, деца, никога не е късно човек да се забавлява!

А. Упражнението цели учениците сами да подредят формите в парадигма и да ги научат по-лесно.

ЗНАЧЕНИЕ	ВРЕМЕ	МЯСТО	НАЧИН	КОЛИЧЕСТВО
Въпросително	<i>кога</i>	къде	как	колко
Неопределително	<i>някога</i>	някъде	някак	няколко
Отрицателно	<i>никога</i>	никъде	никак	николко

Б. Четене с разбиране. Упражнението помага на учениците да разберат напълно диалога.

Разговарят Георги, Цветан и майката. ДА

Навън времето е хубаво. НЕ

Майката предлага да отидат някъде с колата. ДА

Всички вземат чадъри и отиват в залата за боулинг. НЕ

С колата се стига за няколко минути до залата с батути. ДА

Никъде другаде не е толкова весело. ДА

Цветан и Георги са деца. ДА

7. Упражнява новите граматични знания.

Хоризонтално – няколко, николко, някак, колко.

Вертикално – никъде, някъде, как, никога, кога.

8. Упражнява образуването, значението и употребата на новите граматични знания.

А. някъде

Б. никак

В. никъде

Г. някога

Д. някак

Е. никога

9. Упражнява употребата на новите граматични знания. Значението на съответната форма се съдържа в първото изречение.

В **някакъв момент** и това ще се случи! **Някога** и това ще се случи!

Какво количество захар е записано в рецептата? **Колко** захар е записано в рецептата?

В **някакъв парк** ще се видим с децата. **Някъде** ще се видим с децата.

По **някакъв начин** ще обясниш това. **Някак** ще обясниш това.

На **никое място** не желая да ходя. **Никъде** не желая да ходя.

По **никакъв начин** не мога да ти помогна! **Никак** не мога да ти помогна!

Купих 5 – 6 узрели круши. Купих **няколко** узрели круши.

Все по **някакъв начин** ще разберем истината! Все **някак** ще разберем истината!

В **никакъв случай** няма да дойда! **Никога** няма да дойда!

10. Допълнително упражнение към новите граматични знания. Показва, че изучаваните наречия може да се срещнат в комбинация с представки, които модифицират значението им. Нови думи.

А) отнякъде

Б) понякога

В) нанякъде

Г) доникъде

Д) отникъде

Е) донякъде

Ж) наникъде

З) някога си

11. Упражнява само отрицателните форми, които задължително изискват отрицателна форма на глагола сказуемо.

- А) никъде
- Б) никак
- В) никога
- Г) няколко

12. Лексикална задача. Обогатява знанията на учениците за България, като фокусира вниманието им върху правописа на някои имена.

- Димитровград
- Казанлък
- Оряхово
- Пирдоп
- Етрополе
- Радомир

13. Работа с текст – четене с разбиране.

А. Лексикална задача – учениците усвояват и нова лексика. Запознава учениците с български авторски текст.

- Магарето разказва на светулката за тревогите си. ДА
- Магарето чува какво се случва в гората. ДА
- Пътникът моли светулката да му помогне. НЕ
- Пътникът знае как да стигне до мирните села. НЕ
- Светулката отказва да помогне на пътника. НЕ
- Светулката знае пътеката към мирните села. ДА

Б. Формиране на умения за извличане на значението на непозната дума от контекста. Примерни отговори:

- Някъде* е неопределително наречие, което означава неопределено място.
- Накъде* е въпрос за посоката на движение.

В. Обобщава знанията за отрицателните наречия и местоимения и за тяхната употреба само с отрицателни форми на глагола.

- никъде няма
- никак няма
- никога няма (да намери)
- никак не искам

Г. Първо, учениците се запознават с новата дума *тесла*, след което могат да се опитат да изпълнят задачата. Примерен отговор:

- Зъби като тесли* означава в текста ‘много остри зъби’.

ПОВЕЛИТЕЛНО НАКЛОНЕНИЕ – ПРОСТИ ФОРМИ

Лингвистична информация и методически насоки

Простите повелителни форми са с най-голяма честота на употреба в езика. Образуването им става при строги и ясни правила. Употребата им в различни речевни ситуации има много семантични нюанси: от молба и указание до заповед и забрана. Всяка употреба е свързана и със специфична житейска ситуация, което е добре да се обясни на учениците. Обърнато е внимание на близостта на повелителната форма с формата за 3 л. ед. ч. мин. св. време при някои глаголи. Да се наблегне на факта, че при отрицание използваме само несвършен вид на глагола.

Решения на задачите

1. Четене с разбиране – въвеждане на новите граматични знания, усвояване на нова лексика.

А. Проверка на степента на разбиране на текста.

Б) Митко моли Цветан за помощ за училищен проект.

Б. Проверка на степента на разбиране на текста.

Б) Митко ще помогне на Цветан по български език.

В. Проверка на степента на разбиране на текста.

Г) Обажда се по телефона на Цветан.

2. Задачата упражнява разпознаването на новите форми.

Митко: Цветане, как си?

Цветан: Добре съм. Кажи с какво да ти помогна.

Митко: Обаждам ти се с една молба. Моля те, насочи ме откъде да намеря снимка на Белоградчишките скали за един проект от училище!

Цветан: Прочети ми условието на задачата.

Митко: Ето го: „Представете обект от България. Опишете местоположението му. Разкажете историята му. Покажете снимки на обекта“.

Цветан: Не се притеснявай, знам какво да направиш! На мен ми дай работа в интернет. Отвори някоя търсачка в интернет. Напиши какво търсиш. После си избери снимка от професионален фотограф. Свали я на компютъра си и ми я прати по месинджъра. Аз ще я обработя и ще ти я изпратя обратно.

Митко: Мисля, че ще е голяма за месинджъра.

Цветан: Тогава я прикачи в писмо и я прати на имейла ми, но първо опитай по вайбър.

Митко: Е, това се казва приятел! Продиктувай ми адреса си!

Цветан: Веднага! Записвай: cvetan@email.com. Обади ми се по телефона, когато си готов, за да погледна веднага.

Митко: Благодаря ти! И ти ми се обаждай, ако имаш нужда от помощ по български език.

Цветан: Очаквай обаждане в събота. В понеделник ще правим тест по български език. Но си отдели поне един час, българският е по-труден от обработването на снимки.

Митко: Чао, до скоро!

Задачата цели разпознаване на формите от новите граматични знания и упражняване на уменията за трансформиране на глагола. Основната форма на глагола в свършен вид е прието да се записва с частицата *да* пред него поради липсата на възможност тези глаголи да образуват актуално сегашно време. (Авторите преценяват, че това не би трябвало да се изисква задължително от учениците.)

1. *кажи* – да *кажа*
2. *насочи* – да *насоча*
3. *прочети* – да *прочета*
4. *представете* – да *представя*
5. *опишете* – да *опиша*
6. *разкажете* – да *разкажа*
7. *покажете* – да *покажа*
8. *не се притеснявай* – *притеснявам се*
9. *дай* – да *дам*
10. *отвори* – да *отворя*
11. *напиши* – да *напиша*
12. *избери* – да *избера*
13. *свали* – да *сваля*
14. *прати* – да *пратя*
15. *прикачи* – да *прикача*
16. *прати* – да *пратя*
17. *опитай* – да *опитам*
18. *продиктувай* – да *продиктувам*
19. *записвай* – *записвам*
20. *обади се* – да *се обадя*
21. *обаждай се* – *обаждам се*
22. *очаквай* – *очаквам*
23. *отдели* – да *отделя*

3. Упражнява новите граматични знания, лексикалната компетентност на учениците и уменията да се съставя изречение. Примерни отговори:

1. Записвай всички отговори на листа.
2. Опитай този вкусен сладолед.
3. Обади се на приятелите си.
4. Дай ми, моля те, едно парче баница.

4. Упражнява новите граматични знания и лексикалната компетентност на учениците.

1. Моля, **обадете се** на директора!

2. **Не гледайте** телевизия до късно!
3. **Пиши** четливо в тетрадката си!
4. Всеки ден **пий** поне по един литър вода!
5. Сутрин **отваряйте** прозореца на стаята си за 20 минути!
6. Моля, **направи** място на възрастния човек, за да седне!
7. **Спортувайте** всеки ден, това ще ви дава сила!
8. Яна, моля те, **затвори** вратата!
9. **Намали** звука на музиката!
10. Пепи, **подай**, ако обичаш, този молив на Ани!

5. Упражнява новите граматични знания.

Основна форма на глагола	Положителна форма	Отрицателна форма
затварям	<i>Затваряй!</i>	<i>Не затваряй!</i>
повтарям	<i>Повтаряй!</i>	<i>Не повтаряй!</i>
казвам	<i>Казвай!</i>	<i>Не казвай!</i>
влизам	<i>Влизай!</i>	<i>Не влизай!</i>
идвам	<i>Идвай!</i>	<i>Не идвай!</i>
сядам	<i>Сядай!</i>	<i>Не сядай!</i>
обаждам се	<i>Обаждай се!</i>	<i>Не се обаждай!</i>
минавам	<i>Минавай!</i>	<i>Не минавай!</i>

6. Упражнява новите граматични знания. Учителят трябва отново да обърне внимание на учениците, че отрицателната форма се образува само от глаголи от несвършен вид.

Основна форма на глагола	Положителна форма	Отрицателна форма
затворя	<i>Затвори!</i>	<i>Не затваряй!</i>
<i>повторя</i>	<i>Повтори!</i>	<i>Не повтаряй!</i>
<i>казва</i>	<i>Кажи!</i>	<i>Не казвай!</i>
<i>вляза</i>	<i>Влез!</i>	<i>Не влизай!</i>
<i>дойда</i>	<i>Ела!</i>	<i>Не идвай!</i>
<i>седна</i>	<i>Седни!</i>	<i>Не сядай!</i>
<i>обадя се</i>	<i>Обади се!</i>	<i>Не се обаждай!</i>
<i>мина</i>	<i>Мини!</i>	<i>Не минавай!</i>

7. Упражнява отрицателната форма на глагола в повелително наклонение, затвърждава знанията за формите за свършен и несвършен вид на глагола.

Моля те, *яж* по-бързо!

Моля те, *не яж* по-бързо!

Моля те, *затвори* прозореца!

Моля те, *не затваряй* прозореца!

Моля те, *влез* в стаята!
Моля те, ***не влизай*** в стаята!

Моля те, *кажи* нещо!
Моля те, ***не казвай*** нищо!

Моля те, *отиди* с него на кино!
Моля те, ***не отивай*** с него на кино!

Моля те, *подай* солта!
Моля те, ***не подавай*** солта!

Моля те, *изпрати* линк към сайта на играта!
Моля те, ***не изпращай*** линк към сайта на играта!

Моля те, *качи* снимките в инстаграм!
Моля те, ***не качвай*** снимките в инстаграм!

Моля те, *попитай* майка си за точния час!
Моля те, ***не питай*** майка си за точния час!

Моля те, *измий* чиниите!
Моля те, ***не мий*** чиниите!

8. Упражнява отрицателната форма на глагола в повелително наклонение, затвърждава знанията за формите за свършен и несвършен вид на глагола.

1. Отворете прозореца!
Не отваряйте прозореца!

2. Повтори упражнението!
Не повтаряй упражнението!

3. Каж на Станимир!
Не казвай на Станимир!

4. Влез в стаята!
Не влизай в стаята!

5. Ела с мен!
Не идвай с мен!

6. Отиди до магазина!
Не отивай до магазина!

7. Дайте идеи за празника!
Не давайте идеи за празника!

8. Прати ми снимката!
Не ми пращай снимката!

9. Упражнява отрицателната форма на глагола в повелително наклонение, затвърждава знанията за формите за свършен и несвършен вид на глагола в текст.

Мама винаги ми казва, преди да тръгне за работа: „Моето момче, не играй на електронната игра цял ден!

Не затваряй **Не отваряй**

~~Не затвори~~ прозореца! ~~Не отвори~~ вратата на балкона, имаме и котка!

Не забравяй

Внимавай, когато пресичаш улицата! ~~Не забрави~~ да си напишеш домашните по български

Не излизай

език! Обади ми се, преди да излезеш навън! ~~Не излез~~ навън без шапка!“. Честно да ви кажа, чувам само „Моето момче“, а останалото винаги е едно и също.

10. Упражнява съставянето на изречения с новите граматични знания, както и лексикалната компетентност на ученика. Примерни отговори:

а) Играй по-малко на електронни игри!

Не играй дълго на електронни игри!

б) На всеки час работа на компютъра почивай петнайсет минути!

Не работи повече от един час на компютъра без почивка!

в) Играй на компютъра само до вечеря!

Не играй на компютъра до късно вечер!

г) Слушай тиха музика на слушалки!

Не слушай силна музика на слушалки!

д) Стой за кратко седнал на камък!

Не стой дълго седнал на камък!

е) Спортувай за здраве!

Не мързелувай!

11. Затвърждава знанията за уместната употреба на повелителното наклонение в съчетание с подходящите лексикални средства в различни житейски ситуации.

А. Примерни отговори – възможен е повече от един верен отговор:

Молба

Затворете прозорците, моля!

Сложи масата, ако обичаш!

Обадете се по-късно, ако обичате!

Налей ми още сок, моля!

Пожелание

Успявай във всяко начинание!

Бъди здрава и щастлива!

Спортувай редовно!

Храни се здравословно!

Заповед

Не слушай музика високо!

Не прекалявай с използването на е-устройства!

Б. Упражнява създаването на устно изказване. Примерен отговор:

Пожеланието „Успявай във всяко начинание!“ можем да го употребим, когато пишем картичка за рожден ден на наш приятел или близък или когато го поздравяваме за празника.

12. Слушане с разбиране.

А.

Ива обича да яде баница със сирене, а баба ѝ Ваня приготвя най-хубавата баница. Видиш/**Виж** рецептата и я **запомни**/запомняй! Вкъщи помолиш/**помоли** мама да я пригответе заедно, или **опитай**/опитай сам! Не се страхувам/**Не се страхувай** и **не се колебай**/не се колебаеш – не е трудно! Изненадам/**Изненадай** всички с топла баница за закуска!

Б.

В баницата сложи:	В баницата не слагай:
сода за хляб яйца сирене кисело мляко масло точени кори	пържени картофи колбас ягоди кашкавал сладолед шоколад

В.

Включи фурната на 180°. Вземи средно голяма **тавичка** и леко намажи дъното с олио. В **малка тенджерка** налей останалото олио, добави маслото и разтопи на много слаб **огън**. Отвори пакета с корите, извади ги и ги развий. Пригответи **плънката** за баницата. В купа **натроши** с вилица сиренето. Прибави **яйцата** и разбъркай добре. След това **отвори** кофичката кисело мляко, разбъркай леко, добави една чаена лъжичка сода и отново разбъркай. Добави млякото със содата към сиренето и яйцата. **Не разбивай** силно сместа, а само леко я разбъркай. Внимателно отдели една кора и я сложи в тавата. Ако е по-голяма, леко я намачкай. **Поръси** с малко мазнина. Сложи по същия начин още една кора. Върху нея с лъжица равномерно разпредели плънката. Редувай така 2 – 3 кори и плънка, докато свършат. Отгоре намажи с малко **мазнина**. Сложи във фурната и печи около **40 – 45** минути до зачервяване.

Г.

Включи фурната на 180°. Вземи средно голяма тавичка и леко намажи дъното с олио. В малка тенджерка налей останалото олио, добави маслото и разтопи на много слаб огън. Отвори пакета с корите, извади ги и ги развий. Пригответи плънката за баницата. В купа нагроши с вилица сиренето. Прибави яйцата и разбъркай добре. След това отвори кофичката кисело мляко, разбъркай леко, добави една чаена лъжичка сода и отново разбъркай. Добави млякото със содата към сиренето и яйцата. Не разбивай силно сместа, а само леко я разбъркай. Внимателно отдели една кора и я сложи в тавата. Ако е по-голяма, леко я намачкай. Поръси с малко мазнина. Сложи по същия начин още една кора. Върху нея с лъжица равномерно разпредели плънката. Редувай така 2 – 3 кори и плънка, докато свършат. Отгоре намажи с малко мазнина. Сложи във фурната и печи около 40 – 45 минути до зачервяване.

14. Затвърждава новите граматични знания, упражнява писането на текст и повишава лексикалната компетентност.

15. Четене с разбиране.

А. Упражнява работата с текст и извличането на основната тема. Примерни отговори:

Ползите от българското кисело мляко

Българското кисело мляко

Производство и приложение на българското кисело мляко

Б. Упражнява работата с текст и извличането на информация от него. Примерни отговори:

1. При производството на киселото мляко участват две бактерии – кисела и сладка.

2. Защото едната бактерия, от която се произвежда, е кисела.

3. Откривателят на бактерията лактобацилус булгарикус се казва Стамен Георгиев.

4. Защото то е родното село на откривателя на бактерията/на Стамен Георгиев.

5. Да, познавам./Не, не познавам.

В. Запознаване с традиционни български ястия от българско кисело мляко.

Кисело мляко с мед и орехи

Таратор

Айрян

Млечна салата

Г. Самостоятелна работа.

16. Работа с фразеологични словосъчетания, запознаване и упражнение.

1. Умирам от глад.

Б) Много съм гладен.

2. Да ти е сладко!

В) Добър апетит!

3. Гладен съм като вълк.

А) Много съм гладен.

4. Ям като ламя.

А) Ям много и лакомо.

17. Затвърждаване на новите граматични знания, повишаване на лексикалната компетентност и упражняване на преносната употреба на думите.

А.

Голям залък лапни, голяма дума не казвай. (българска)

Седем пъти мери, един път режи. (българска)

Не питай старило, а питай патило. (българска)

Не прави от мухата слон. (българска)

Закуската изяж сам, обяда раздели с приятел, а вечерята дай на врага си. (източна)

Б. Примерни отговори.

Голям залък лапни, голяма дума не казвай. – Не обещавай много неща, защото не знаеш дали ще имаш възможност да ги изпълниш.

Седем пъти мери, един път режи. – Преди да действаш, помисли много добре кое твое действие или твое решение ще бъде правилно и кое – грешно.

Не питай старило, а питай патило. – Не е важно на колко години е един човек, важно е какви трудности е преживял и какви изводи и опит е натрупал от тях.

Не прави от мухата слон. – Не преувеличавай нещата. Това може да се окаже лош избор и да доведе до усложнения в отношенията с хората.

Закуската изяж сам, обяда раздели с приятел, а вечерята дай на врага си. – Това е съвет за здравословен начин на живот.

Урок 5/2

ПОВЕЛИТЕЛНО НАКЛОНЕНИЕ – СЛОЖНИ ФОРМИ

Лингвистична информация и методически насоки

Сложните повелителни форми също се употребяват в езика. Образоването им става при строги и ясни правила. Употребата им в различни речеви ситуации има много семантични нюанси: от молба и указание до заповед и забрана. Всяка употреба е свързана и със специфична житейска ситуация, което е добре да се обясни на учениците.

Решения на задачите

1. Работа с текст – четене с разбиране, въвеждане на новите граматични знания.

А. Четене с разбиране след обясняване на новите думи. Примерни отговори:

1. Розовата долина се намира на около 60 км на север от Пловдив, между Средна гора и Стара планина.
2. Защото в нея от векове се отглеждат рози.
3. Защото е донесена от далечния град Дамаск. Съществува легенда за нея.
4. Маслодайните рози се използват за добиване на ценното розово масло.
5. Розите се берат рано сутринта внимателно и грижливо, само на ръка, за да могат нежните розови цветове да запазят максимално своя аромат и влажност.
6. Защото то има отлични качества.
7. Около седемдесет процента от световното производство на розово масло принадлежи на България.
8. Сладко от рози, конфитюр от рози, розова вода, парфюми, кремове за лице, тяло и ръце и др.

Б. Работа с текст, разпознаване на новите граматични форми. Примерни отговори:

- Хайде да си направим – подкана
Да поемем – подкана
Да се насладим – подкана
Нека разкажа – подкана
Недей да се съмняваш – съвет – пожелание
Нека да не забравяме – съвет – пожелание
Нека да кажем – подкана

В. Работа със сложните форми на повелителното наклонение и сравнение на значенията им с простите форми.

Сложна форма	Проста форма във 2 л. ед. ч.	Проста форма във 2 л. мн. ч.
Хайде да си направим	направи	направете
Да поемем	поеми	поемете
Да се насладим	наслади се	насладете се
Нека разкажа	разкажи	разкажете
Недей да се съмняваш	не се съмнявай	не се съмнявайте
Нека да не забравяме	не забравяй	не забравяйте
Нека да кажем	кажи	кажете

Г. Работа с художествен текст – упражнява разпознаването на повелителните форми.

вземи, нека да разкаже, вземи, нека да напомня, не забравяй

2. Упражнява преобразуването на простите повелителни форми в сложни.

1. **Виж** това момче!
(аз) **Нека да видя** това момиче!
2. **Каж**и нещо!

- (ние) **Нека да кажем** нещо!
 3. **Отиди** при учителя!
 (те) **Нека да отидат** при учителя!
 4. **Пусни** телевизора!
 (той) **Нека да пусне** телевизора!
 5. **Изключи си** телефона!
 (тя) **Нека да си изключи** телефона!
 6. **Разходи** кучето!
 (ние) **Нека да разходим** кучето!
 7. **Изхвърли** боклука!
 (аз) **Нека да изхвърля** боклука!
 8. **Покани** Яна и Ема!
 (ние) **Нека да поканим** Яна и Ема!
 9. **Донеси** една чаша!
 (той) **Нека да донесе** една чаша!
 10. **Хвани се** по-здраво!
 (те) **Нека да се хванат** по-здраво!

3. Упражнява преобразуването на сложните повелителни форми в прости.

1. Нека да не вдигате шум! – *Не вдигайте шум!*
2. Хайде да не скачате! – *Не скачайте!*
3. Нека да не излизате първи в двора! – *Не излизайте първи в двора!*
4. Нека да не ходиш на мача! – *Не ходи на мача!*
5. Хайде да не обиждаш момичето! – *Не обиждай момичето!*
6. Хайде да не говорите за това! – *Не говорете за това!*
7. Нека да не купуваш нова раница! – *Не купувай нова раница!*
8. Нека да не слизате тук! – *Не слизайте тук!*
9. Хайде да не ядете от пицата! – *Не яжте от пицата!*
10. Хайде да не караш ролери утре! – *Не карай ролери утре!*

4. Упражнява преобразуването на повелителните форми, както и употребата на двойките глаголи по вид.

1. Недей да изпрашаш есемес!
Хайде да изпратиш есемес!
2. Недей да влизаш в стаята!
Хайде да влезеш в стаята!
3. Недей да купуваш сандвич и за мен!
Хайде да купиш сандвич и за мен!
4. Недей да слагаш мляко в какаото!
Хайде да сложиш мляко в какаото!
5. Недей да излизаш толкова рано!
Хайде да излезеш толкова рано!
6. Недей да спираш компютъра!
Хайде да спреш компютъра!
7. Недей да каниш Георги!

Хайде да поканиш Георги!

8. Недей да лягаш по-късно!

Хайде да легнеш по-късно!

9. Недей да включваш телевизора!

Хайде да включиш телевизора!

10. Недей да си правиш селфи!

Хайде да си направил селфи!

5. Упражнява преобразуването на повелителните форми, както и употребата на двойките глаголи по вид.

1. Нека отговорят! – *Да не отговарят!*
2. Нека закусим! – *Да не закуваме!*
3. Нека попитаме! – *Да не питаме!*
4. Нека си починем! – *Да не почиваме!*
5. Нека се разхождат! – *Да не се разхождат!*
6. Нека заспят! – *Да не застават!*
7. Нека кажем! – *Да не казваме!*
8. Нека помислят! – *Да не мислят!*
9. Нека тръгнат! – *Да не тръгват!*
10. Нека запишат условието! – *Да не пишат условието!*

6. Упражнява съставянето на изречение с повелителни форми на глаголите.

1. Нека да отида на рождения ден.
2. Недейте да гледате късно вечер филми на ужасите.
3. Мамо, да не отидеш без мен и кака на гости.
4. Нека прави после каквото иска.
5. Хайде да ми се обадите след малко, защото сега съм зает.
6. Ставай, за да не закъснееш за училище.
7. Недей да ядеш толкова бързо, ще се задавиш.
8. Хайде да се разходим в парка с Ники/с Ники в парка.

7. Работа с текст – слушане с разбиране.

А. Защо бабата иска момчетата да се приберат вкъщи?

В) Защото е загрижена за здравето им.

Б. Кое е вярно за бабата?

В) Помага на децата да направят снежен човек.

В. Кое е вярно за Матей?

В) Моли бабата да ги снима със снежния човек.

Г. Упражнява простите и сложните повелителни глаголни форми.

Прости повелителни форми	Сложни повелителни форми
прибирайте се останете приберете се съблечете махнете измийте елате направи сложи обещай прибирайте се дай сложете, снимай, застанете, усмихнете се	нека да останем хайде да си направим нека да сложим нека да се снимаме нека да се прибираме

8. Лексикална и граматична задача. Упражнява уместната употреба на повелителните форми. Примерни отговори:

1. Иване, ако обичаш, помогни ми със задачите по математика, защото са много трудни.
2. Мария, **бъди така добра да не разхвърляш** тетрадките ми, защото те са важни за училище.
3. Ани, **моля те, облечи** розовата блуза, а не зелената, защото си по-красива.
4. Георги и Асене, **моля да изпратите** проектите си по география до края на деня, защото това е крайният срок.
5. Драги съученици, **ако обичате, запишете** си имената в списъка за участие в благотворителния базар.
6. Госпожо Михайлова, **моля Ви, разрешете** ми да си тръгна 15 минути по-рано, защото имам записан час за лекар.

9. Упражнява употребата на повелителните форми. Примерни отговори:

1. Драги съученици, моля ви, носете по една книга за Деня на класа. Нека да си разменим книгите, за да може всеки да има нещо интересно за четене.
2. Здравейте, моля, кажете ми какви са ни домашните за утре, защото днес отсъствах от училище.
3. Здравейте съученици, утре нашата учителка има рожден ден. Хайде да съберем пари и да ѝ купим цветя.
4. Здравейте съученици, моля ви, ако някой има цветен картон в повече, нека да ми послужи, защото вече няма откъде да купя.

10. Лексикално-граматична задача.

А. Съвети за здравословен начин на живот.

1. Всеки ден яж пресни плодове и зеленчуци!
2. Движи се и спортувай редовно!
3. Лягай си навреме и спи поне 8 часа всяка нощ!
4. Не яж много шоколад и сладки неща!

5. Проветрявай през няколко часа!
6. Пий витамини!
7. Лягай си навреме!
8. Ходи на разходка сред природата!
9. Носи чисти дрехи!
10. Мий ръцете си редовно!

Б. Упражнява съставянето на изречение с новите граматични знания.

Винаги, редовно	Никога
<i>Мийте зъбите си!</i>	<i>Не яжте торти и сладкиши!</i>
Мийте си редовно ръцете!	Не стойте дълго пред компютъра или телефона!
Спортувайте редовно!	Не се застоявайте на стола с часове!
Яжте плодове и зеленчуци!	Не си купувайте само дъвки и бонбони!
Хранете се с приготвените яденета вкъщи!	Не яжте само сандвичи и пици!

11. Затвърждаване на новите граматични знания, повишаване на лексикалната компетентност и упражняване на преносната употреба на думите.

А. Примерни отговори.

Да ти е обещана на ухото! – Когато сгрешим, ние получаваме ценен житейски урок, който не трябва да забравяме. След грешката винаги трябва да си спомняме, че така не бива да се постъпва. Не бива да забравяме грешните си постъпки и изводите от тях.

Прави каквото трябва, пък да става каквото ще! – Когато действаме, винаги трябва да спазваме правилата и да зачитаме закона, тогава никоой не може да ни упрекне.

Който го е страх от мечки, да не ходи в гората. – Когато не си уверен в себе си и се страхуваш да започнеш някаква работа, по-добре не се захващай, защото вероятността да сгресиш, е голяма. Страхът не е добър съветник.

Б. Упражнението предполага търсене на подобни пословици на езика на държавата, в която се провежда обучението. Учениците биха могли да потърсят паралел на повелителните форми в другия език.

Урок 5/3.....

ПРЕОБРАЗУВАНЕ НА ПРЯКА РЕЧ С ПОВЕЛИТЕЛНИ ГЛАГОЛНИ ФОРМИ В НЕПРЯКА РЕЧ

Лингвистична информация и методически насоки

Едно от основните умения, което трябва да бъде усвоено при изучаването на българския език като втори, е умението да се преразказва пряка реч – да се предава като непряка реч. При този вид преобразуване има основни промени във формите

на глаголите и формите на местоименията. Тези промени се изучават при различните видове изречения – преобразуване на съобщителни и въпросителни изречения, повелителни форми и др. от пряка в непряка реч. Това са компетентности, които са свързани пряко с умението да общуваме на български език – устно и писмено. Затова в началото на урока се припомнят основните модели, които се употребяват в преобразуването на пряката в непряка реч. Припомнят се от 5. клас.

Да се обърне внимание на учениците, че в трансформирания текст всички въпросителни и повелителни изречения се преобразуват в съобщителни и завършват с точка, а не с пунктуационния знак от диалога (въпросителен или удивителен).

Решения на задачите

1. Припомня и упражнява преобразуването на въпросителни и съобщителни изречения като въпрос и отговор в ежедневно устно общуване.

Калоян **пита** Михаил къде **ще ходят** през почивните дни.

Михаил **му отговаря, че ще ходят** на разходка в планината.

Виолета **пита** Маргарита защо вече **не идва да играят** в парка.

Маргарита **отговаря на Виолета, че не може**, защото след два дни **ще участва** в състезание по биология.

Росен **пита** Ния кога **ще карат** ролери.

Ния **му отговаря, че** утре е свободна и **могат да покарат** в парка.

Биляна **казва на Любомир, че го чака** в училище, и **го пита** къде е.

Любомир **й отговаря, че** идва след пет минути. **Казва й, че се е забавил** вкъщи.

2. Припомня и упражнява преобразуването на въпросителни *ли*-изречения в ежедневно устно общуване. Има и творчески елемент, като се проверява комуникативната компетентност. Примерни отговори:

Учителката: Можеш **ли** да научиш стихотворението наизуст до утре?

Ученикът: Няма да мога, г-жо Тошева, защото довечера сме на концерт.

а) Учителката **пита ученика дали може (може ли)** да научи стихотворението наизуст до утре.

б) Ученикът **отговаря на учителката, че не може**, защото довечера **са** на концерт.

Бабата: **Дали** внучката ще дойде на гости тази година?

Дядото: Със сигурност ще дойде.

а) Бабата **пита дядото дали** внучката ще дойде на гости тази година.

б) Дядото **отговаря на бабата, че** със сигурност ще дойде.

Цвета: Утре ще отидем **ли** в Делфинариума?

Стоян: Няма да можем, защото утре той е затворен.

а) Цвета **пита Стоян дали** утре **ще отидат** в Делфинариума.

б) Стоян **й отговаря, че няма да могат**, защото утре той е затворен.

Петър: Можеш **ли** да играеш шах?

Наум: Разбира се, аз съм европейски шампион за деца на 12 години.

- а) Петър пита Наум дали може да играе шах.
 б) Наум му отговаря, че той е европейски шампион за деца на 12 години.

3. Упражнява преобразуването на пряката реч в непряка. Примерни отговори:

Мария и Ина са приятелки и много обичат животните.

Мари пита Ина иска ли да си има куче. Ина ѝ отговаря, че много обича животните, но най-много иска да има куче. Мария я пита какво име ще му избере, а Ина отговаря на Мария, че със сигурност ще бъде Ушко. Тя казва още, че иска да бъде малко и дружелюбно куче. Мария казва, че иска да си има коте, защото много обича котки.

4. Работа с текст – четене с разбиране.

А. Упражняване на знанията за повелително наклонение.

Ваня,

Аз съм много заета в работата и довечера няма да успея да се върна преди 20:00 ч., а баща ви е в командировка. Затова след училище двамата с Ивайло се приберете вкъщи! Моля ви, помогнете ми – Ивайло да си подреди дрехите в гардероба, да нахрани котката и после да изхвърли боклука. Ти извади прането от пералнята, простри го и после направи салата. След това си научете уроците и си напишете домашните за утре! Не ме чакайте, а вечеряйте най-късно към 19:00 ч. Яденето е в хладилника, извади го оттам, стопли го във фурната и го сипи в чинии.

Мама

Б. Упражняване на знанията за повелително наклонение.

Глаголно лице	ГЛАГОЛИ в непряката реч	Глаголно лице	ГЛАГОЛИ в пряката реч
те	да се приберат	вие	се приберете
те	да (и) помогнат	вие	(ми) помогнете
той	да си подреди	той	да си подреди
той	да нахрани	той	да нахрани
той	да изхвърли	той	да изхвърли
тя	да извади	ти	извади
тя	да (го) простре	ти	простри
тя	да направи	ти	направи
те	да си научат	вие	си научете
те	да си напишат	вие	си напишете
те	да не (я) чакат	вие	не (ме) чакайте
те	да вечерят	вие	вечеряйте
тя	да (го) извади	ти	извади
тя	да (го) стопли	ти	стопли
тя	да (го) сипе	ти	сипи

5. Упражнява преобразуването на пряката реч. Примерни отговори (възможно е всички трансформации да са с глагола *казвам*):

1. **Ива:** Яна, ела утре навреме!

Ива **поръчва на Яна да дойде** утре навреме.

2. **Роси:** Петя, чакай малко!

Роси **казва на Петя да почака** малко.

3. **Кирил:** Георги, кажи ми колко е часът!

Кирил **иска от Георги да му каже** колко е часът.

4. **Вили:** Ралица, бъди по-търпелива!

Вили **казва на Ралица да бъде** по-търпелива.

5. **Стефан:** Бабо, сготви нещо вкусно!

Стефан **настоява баба му да сготви** нещо вкусно.

6. **Цвети:** Румене, нарежи малко сирене!

Цвети **казва на Румен да нареже** малко сирене.

7. **Борян:** Деца, в 8:00 ч. изпийте витамините!

Борян **поръчва на децата в 8:00 часа да изпият** витамините.

8. **Майката:** Мими, заклучи вратата и не отваряй на никого!

Майката **поръчва на Мими да заключи** вратата и **да не отваря** на никого.

9. **Митко:** Лили, не си тръгвай толкова рано!

Митко **предлага на Лили да не си тръгва** толкова рано.

6. Упражнява преобразуването на пряката реч. Примерни отговори:

1. **Мария:** Нека се качим с асансьора!

Мария **настоява да се качат** с асансьора.

2. **Ралица:** Нека се върнем след малко!

Ралица **предлага да се върнат** след малко.

3. **Боян:** Хайде да излезем!

Боян **настоява да излязат.**

4. **Жоро:** Нека да почакаме!

Жоро **съветва да почакаат.**

5. **Искра:** Хайде да си починем!

Искра **настоява да си починат.**

6. **Росен:** Хайде да заминем утре!

Росен **предлага да заминат** утре.

7. **Вики:** Нека да не затваряме прозореца!

Вики **настоява да не затварят** прозореца.

8. **Мирослава:** Хайде да се обадиш по-късно!

Мирослава **предлага (на някого) да се обади** по-късно.

9. **Алекс:** Нека не гледаме този филм!

Алекс **настоява да не гледат** този филм.

10. **Мими:** Хайде да говориш тихо!

Мими **предлага (на някого) да говори** тихо.

7. Упражнява преобразуването на пряката реч – трансформиране на глаголната форма и заместване на съществителните с местоимения. Примерни отговори:

- 1. Майката:** Деца, изпийте си какаото!
Майката им казва да си го изпият.
- 2. Силва:** Ели, донеси речника утре!
Силва й казва да го донесе утре.
- 3. Ана:** Иво, дай химикалката!
Ана му казва да я даде.
- 4. Мария:** Гергана, подай ми ключовете!
Мария й казва да й ги подаде.
- 5. Васил:** Татко, отвори вратата!
Васил му казва да я отвори.
- 6. Милена:** Бояне, съблечи си якето!
Милена му казва да си го съблече.
- 7. Митко:** Ина, донеси ми чашата!
Митко й казва да му я донесе.
- 8. Мануела:** Мамо, купи ми сандвича!
Мануела й казва да й го купи.
- 9. Ани:** Момичета, затворете учебниците!
Ани им казва да ги затворят.
- 10. Наталия:** Димитре, обуи новите маратонки!
Наталия му казва да ги обуе.

8. Упражнява преобразуването на пряката реч – трансформиране на отрицателната глаголна форма. Примерни отговори:

- 1. Марин:** Повтори упражнението!
Николай: Няма да го повтора!
Марин нарежда на Николай да повтори упражнението.
Николай отказва да го повтори.
- 2. Татяна:** Каж на Станимир!
Кремена: Няма да му кажа!
Татяна нарежда на Кремена да каже на Станимир.
Кремена отказва да му каже.
- 3. Стоян:** Влез в стаята!
Стефан: Няма да вляза!
Стоян нарежда на Стефан да влезе в стаята.
Стефан отказва да влезе.
- 4. Калина:** Ела с мен!
Таня: Няма да дойда!
Калина нарежда на Таня да дойде с нея.
Таня отказва да дойде.

5. **Илия:** Отиди до магазина!

Теодор: Няма да отида!

Илия **нарежда на Тодор да отиде** до магазина.

Тодор отказва да отиде.

6. **Светлозара:** Прати ми снимката!

Ивомира: Няма да ти я пратя!

Светлозара **нарежда на Ивомира да ѝ прати** снимката.

Ивомира отказва да ѝ я прати.

9. Упражняване на трансформирането, но не в диалог.

В инструкцията пише да участваме в играта и да спечелим голямата награда – тридневна екскурзия из старите столици на България. Да купим от техните сокове. Да отворим бутилката. Да открием кода под капачката. Да влезем в сайта им и да регистрираме кода или да го изпратим като есемес на посочения номер. Да проверим дали печелим.

10. Упражняване на трансформирането.

1. Казвам да си напишеш името.

2. Казвам да се събудиш.

3. Казвам да се върнеш.

4. Казвам да се срещеш.

5. Казвам да си говорите.

6. Казвам да се обуете.

7. Казвам да се пригответе.

8. Казвам да тръгнете.

9. Казвам да се обърнете.

10. Казвам да си измиете ръцете.

11. Усложнено трансформиране – от непряка в пряка реч.

Татко: Яворе, винаги ставай рано и си оправяй леглото!

Мама: Яворе, първо си научи уроците и си напиши домашните и след това си играй!

Баба: Яворе, обличай се топло и не яж само чипс, пица и бургери!

Дядо: Яворе, спортувай редовно и не стой дълго пред компютъра!

Кака: Яворе, редовно изхвърляй боклука!

Батко: Яворе, разхождай кучето!

Макс: :)

12. Упражняване на трансформирането в текст. Примерни отговори:

а) *На първия етаж в музея ни казаха да обърнем внимание на техния аквариум и да разгледаме видовете морски обитатели в него. Казаха ни също да прочетем информацията на таблото и да се запознаем с историята и навиците на тези морски животни. Казаха ни после да се качим на втория и третия етаж, където ще видим макет на пещерата Орлово око. Посъветваха ни да се потопим в природата и атмосферата на техния регион.*

б) *На втория етаж в музея ни поканиха да влезем* в света на растенията и животните от русенския край, да подредим пъзела с видовете растения и животни и да помислим защо трябва да пазим различните видове.

в) *На третия етаж в музея ни казаха да си представим* живота на българите преди много години, да видим различните предмети от бита, да се порадваме на красивите покривки и ръчно изработените сувенири. Посъветваха ни да си направим старинна снимка за спомен от Русе.

13. Работа с текст – слушане с разбиране.

А. Извличане на информация от текста – степен на разбиране.

Учениците трябва да се движат в колона по двама. ДА

Учениците трябва да следят за зеленото знаме. ДА

Учениците могат да се отделят от групата. НЕ

Учениците трябва да снимат всичко, което им хареса. НЕ

Б. Извличане на информация от текста – степен на разбиране.

Петър пита:

дали може да си купят сувенири, преди да разгледат манастира НЕ
колко часа ще останат в манастира НЕ

дали може да си купят мекици, преди да влязат манастира ДА
къде се продават мекици НЕ

В. Извличане на информация от текста – степен на разбиране.

Моника предлага:

да си направят обща снимка НЕ

да си купят първо сувенири ДА

да се разходят около манастира НЕ

да разкаже историята на манастира НЕ

Г. Упражняване на трансформирането в текст. Примерни отговори:

а) Тя първо обявява, че до няколко минути пристигат в Рилския манастир, и след това предлага да изслушат внимателно инструкциите за посещението, настоява да не се отделят от групата, да се движат един до друг в колона по двама. Казва на учениците да следят зеленото знаме, което носи, и да вървят след нея. Съветва ги да снимат само там, където е позволено.

б) След това тя предлага на Петър да си вземат мекици на тръгване, а не преди да влязат в манастира.

в) Накрая учителката обяснява на Моника, че след като посетят манастира, ще опитат мекиците и ще купят подаръци и сувенири.

14. Упражняване на трансформирането. Примерни отговори:

а) в парка

В парка не трябва да газим тревата,

не трябва да късаме цветята,

трябва да разхождаме кучетата само на местата, обозначени за разходка на животни,

не бива да оставяме децата без наблюдение, докато играят на детската площадка, трябва да изхвърляме боклука в предназначените за целта места.

б) в музея

В музея трябва да говорим тихо и да не вдигаме шум,

не трябва да докосваме експонатите,

не трябва да изоставяме от групата.

Трябва да слушаме инструкциите на екскурзОВОДА и

не бива да снимаме експонатите.

в) в театъра

В театъра не трябва да говорим по време на представлението,

трябва да седнем на мястото, което е посочено върху билета ни,

трябва да изключим мобилните си телефони преди началото на представлението,

не трябва да ставаме от местата си, ако не се наложи,

можем да поздравим актьорите с ръкопляскане, ако ни е харесало представлението.

15. Целта на играта е учениците да употребяват повелителни форми на глаголите, да ги разбират и да ги трансформират. Това е форма на преговор на трите урока за повелително наклонение.

16. Затвърждаване на новите граматични знания, повишаване на лексикалната компетентност и упражняване на преносната употреба на думите.

А. Примерни отговори:

Седем пъти мери, един път режи! – Преди да действаш, помисли много добре кое твое действие или твое решение ще бъде правилно и кое – грешно.

Голям залък лапни, голяма дума не казвай! – Не обещавай много неща, защото не знаеш дали ще имаш възможност да ги изпълниш.

Не поглеждай назад, доброто е напред! – Всеки трябва да бъде оптимист за своето бъдеще.

Не търси под вола теле! – Не търси нещо там, където го няма. Не създавай измислени конфликти и измислени проблеми.

Направи добро и го забрави! – Когато вършиш добри неща, не ги прави заради някаква отплата или награда. Прави добро, за да помогнеш и да проявиш съчувствие и милосърдие. Не мисли за своята изгода, защото това вече не е добро.

Б. Упражнението предполага търсене на подобни пословици на езика на държавата, в която се провежда обучението. Учениците биха могли да потърсят паралел на повелителните форми в другия език.

ТЕСТ ЗА УСТАНОВЯВАНЕ НА ИЗХОДНО РАВНИЩЕ

Лингвистична информация и методически насоки

Тестът проверява знанията, придобити от работата с помагалото. В него са включени упражнения, които показват какво са запомнили децата от изученото през годината.

Решения на задачите

1. Проверява знанията за образуване на минало свършено време.

Яна купи (купя) страхотен подарък за баща си.

Аз закъснах (закъснея) вчера за училище.

Кога дойдоха (дойда) баба и дядо?

Ти разбра (разбера) ли нещо?

Родителите го заведоха (заведе) на лекар.

Сутринта ние ритахме (ритам) топка в училищния двор.

Петре, съблече (съблека) ли си якето?

Преди малко аз чух (чуя), че някой звъни на вратата.

Снощи брат ми игра (играя) на компютъра.

Ти и Ники ядохте (ям) ли вече?

През уикенда ние се разходихме (се разходя) в парка.

Вие ли спечелихте (спечеля) наградата?

2. Проверява знанията за образуване на минало свършено време и уместната му лексикална употреба. Примерни отговори:

Вчера аз и сестра ми излязохме в парка.

Миналата седмица госпожата по английски език даде много труден тест.

В събота следобед Алекс и приятелите му отидоха на разходка край реката.

Преди няколко дни (аз) бях на гости при леля.

Миналото лято детето за първи път пътува със самолет.

Ти чак сега ли видя колко е часът?

Момчетата се запознаха с новата ученичка от България.

Вие ходихте ли на рождения ден на Ангел?

Деца, написахте ли вече новите думи в тетрадките?

Аз снощи дочетох книгата.

Мими, нахрани ли котето?

Ние с мама спяхме до 9 часа сутринта.

3. Проверява дали са усвоени значението на формите на глаголите за минало свършено време от свършен и несвършен вид и уместната им лексикална употреба.

– Снощи ти яде ли от сладкиша?

– Да, ядох. Дори изядох (изям) целия сладкиш.

- Вчера ти прави ли упражнения по гимнастика?
- Да, правих. Дори направих (направя) всички упражнения.

- Снощи ти гледа ли първата част от видеоурока?
- Да, гледах. Дори изгледах (изгледам) целия видеоурок.

- Вчера ти рисува ли поляна?
- Да, рисувах. Дори нарисувах (нарисувам) и цветя по нея.

- Снощи ти пи ли поне малко от млякото?
- Да, пих. Дори изпих (изпия) две чаши с мляко.

- Снощи ти слуша ли първия текст от записа?
- Да, слушах. Дори изслушах (изслушам) и втория текст.

- Вчера ти учи ли малко от новия урок?
- Да, учих. Дори научих (науча) целия нов урок.

4. Проверява дали са усвоени значението на формите на глаголите за минало свършено време от свършен и несвършен вид и уместната им лексикална употреба.

- Вчера гледахте ли състезанието по телевизията?
- Татко го гледа (гледам). Аз погледах (погледам) само малко, защото ми се спеше.

- Вчера спяхте ли следобед?
- Баба спа (спя). Аз поспах (поспя) само половин час, защото телефонът звънна и ме събуди.

- Вчера чакахте ли Соня?
- Те чакаха (чакам) по-дълго от мен. Аз почаках (почакам) само пет минути и тръгнах, защото имах работа.

- Вчера свирихте ли на китара?
- Николай свири (свирия) цял ден. Аз посвирих (посвирия) малко, защото за мен не остана време.

5. Проверява дали е усвоен правилният словоред на кратките винителни и дателни форми на личното местоимение в съвместна употреба с глаголи в минало свършено време. Съобщителни изречения.

Георги изненада майка си.

Той я изненада.

Яна се обади на приятелката си още снощи.

Тя ѝ се обади още снощи.

Децата подариха огромен букет на учителката.

Те ѝ подариха огромен букет.

Теодора прибра таблета в чантата си.

Тя го прибра в чантата си.

На Кирил и братовчед му подариха електронна игра.

Подариха **им я**.

Миналото лято изпратихме на баба и дядо картичка от Испания.

Миналото лято **им** изпратихме картичка от Испания.

Павел смени водата на кучето.

Той му смени водата.

Вчера приятелите помогнаха на съседката.

Вчера **те ѝ** помогнаха.

Мама и баба купиха на брат ми нови маратонки.

Те му купиха нови маратонки.

Ели преписа задачата в нова тетрадка.

Тя я преписа в нова тетрадка.

6. Проверява дали е усвоен правилният словоред на кратките винителни и дателни форми на личното местоимение в съвместна употреба с глаголи в минало свършено време. Въпросителни *ли*-изречения.

Мира отговори на баща си.

Мира отговори **ли му**?

Сашо почерпи съучениците с бонбони.

Сашо почерпи **ли ги** с бонбони?

Таня поиска от Ралица съвет.

Таня поиска **ли ѝ** съвет?

Разказахме на приятелите си за пътуването до Мароко.

Разказахме **ли им** за пътуването до Мароко?

Внуците поздравиха дядо Кръстьо за юбилея.

Внуците поздравиха **ли го** за юбилея?

Мая не направи на Калоян бисквитена торта.

Мая не **му ли** направи бисквитена торта?

Ти не попита Мария за точния час на срещата.
Ти не **я ли** попита за точния час на срещата?

Учителката даде на Росица нова задача.
Учителката даде **ли ѝ** нова задача?

От училище изпратиха есемеси на родителите.
От училище изпратиха **ли им** есемеси?

Не казахте на Марин за утре.
Не **му ли** казахте за утре?

7. Проверява дали са усвоени значението на формите на глаголите за минало свършено време от свършен и несвършен вид и уместната им лексикална употреба.

Тази сутрин станах по-рано. Бързо си измих зъбите и лицето, облякох се, сресах се и си прибрах косата с шнола. Имах само десет минути за закуска. Закусих набързо и излязох. Милен вече беше долу. Вървахме бързо, почти бягахме. Стигнахме в училище двадесет минути по-рано. Аз бях неспокойна, защото още първия час имахме контролно по английски език. А Мишо се засмя и ме погледна учуден. Започна да ми разказва разни истории.

8. Проверява употребата на минало свършено време.

Вчера аз отидох на гости при баба и дядо. По пътя влязох в една фурна и куних топли хлебчета за дядо си. После от пазара взех малко пресни ягоди, избрах и няколко ябълки за баба. Пред къщата на баба и дядо срещнах една приятелка и си говорих с нея няколко минути. После стигнах до къщата и звъннах на вратата. Баба ми отвори, а аз я поздравих и целунах.

9. Проверява усвояването на сложното съчинено изречение.

Б) Пътувахме много и разгледахме интересни български градчета.

10. Проверява усвояването на пунктуацията в сложното съчинено изречение.

В) Петър ще пътува за България, Ана също ще дойде с него.

11. Проверява усвояването на съюзните връзки в сложното съчинено изречение.

а) Ние познаваме добре българската история, но винаги можем да научим повече.

б) Мария чете книги от български автори, а Антон слуша българска музика.

в) Учениците ще пътуват до град Велико Търново и ще посетят крепостта Царевец.

г) Да ви покажа снимки от лятото или да ви разкажа интересна история от ваканцията?

12. Проверява знанията на учениците за дателните форми на личните местоимения.

- а) Аз говоря на български език с **тях** (с децата).
- б) Аз **им** (на децата) говоря на български език.
- в) Мария сподели с **нея** (с приятелката си) своята тайна.
- г) Мария **й** (на приятелката си) сподели своята тайна.
- д) Петър показва новия си телефон на **него** (на Антон).
- е) Петър **му** (на Антон) показва новия си телефон.
- ж) Ние научихме всичко от **тях** (от баба и дядо).

13. Проверява знанията на учениците за винителните форми на личните местоимения.

- а) Мария попита **него** (Матей) колко е часът.
- б) Мария **го** (Матей) попита колко е часът.
- в) Ани моли **нея** (Милена) за помощ.
- г) Ани **я** (Милена) моли за помощ.
- д) Внуците слушат **него** (дядото), докато разказва.
- е) Внуците **го** (дядото) слушат, докато разказва.
- ж) Семейството чака **тях** (гостите) за вечеря.
- з) Семейството **ги** (гостите) чака за вечеря.

14. Проверява знанията на учениците за формите на личните местоимения.

Мария и Никола пристигат на гости на баба и дядо. При **тях** ще прекарат цял месец. Ще играят с кучето в двора, ще се грижат за **него**. Децата ще играят навън, а баба им ще готви за **тях** най-вкусните неща. Никола ще ходи с дядо си в градината и там специално за **него** дядо му ще му покаже как се режат дърветата. Мария ще помага на баба си в кухнята. Баба **й** ще покаже само на **нея** как се правят най-вкусните палачинки.

15. Проверява знанията на учениците за формите на въпросителните, неопределителните и отрицателните местоимения.

- а) **Кой** **кого** поканихме на вечеря?
- б) Попитай **някой** **някого** къде спира автобусът.
- в) Децата не казаха на **никой** **никого** за тайната стая.
- г) Не се сещам за **кой** **кого** говорите.
- д) Иван не откри **никой** **никого** за игра в двора на училището.
- е) Марти се обажда на **някой** **някого** да се видят навън.
- ж) С **кой** **кого** говориш, Ани?
- з) Мария избира **никакъв** **някакъв** подарък за рожден ден.

16. Проверява знанията на учениците за формите на въпросителните, неопределителните и отрицателните наречия и местоимения.

През лятото винаги се връщаме в България.

Много обичам да се разхождам из малкия град, в **който** живеят баба и дядо. Там **никога** даже не е скучно, дори е интересно! Не знам **как** става това, но винаги при

баба и дядо се чувствам отлично. Дядо се грижи **никой** от внуците му да не скучае. Всяка сутрин пита: „**Кой** ще ми помага днес?“. Измисля различни игри, а те **никога** не се повтарят. Баба всяка сутрин казва: „**Какво** да сготвим днес?“, и ни приготвя най-вкусната храна. Мисля си: „**Кой** може да иска нещо повече от една лятна ваканция? **Никакво** училище, **никакви** домашни, само **някоя** книга за четене. Това е най-хубавият месец от годината! Не искам **никога** да свършва тази ваканция!“.

17. Проверява знанията за образуване на повелителни форми.

а) Мария да затвори прозореца

Мария, **затвори прозореца**, ако обичаш!

б) Милена да ти помогне с подреждането на масата

Милена, **помогни ми** с подреждането на масата, ако обичаш!

в) Цветан да ти поправи колелото

Цветане, **поправи ми колелото**, ако обичаш!

г) Мими да остави телефона

Мими, **остави телефона**, ако обичаш!

д) Ани да се прибере вкъщи

Ани, **прибери се вкъщи**, ако обичаш!

е) Тони да си облече якето

Тони, **облечи си якето**, ако обичаш!

18. Проверява знанията за образуване на отрицателни повелителни форми.

а) Купи ми сандвич! Извинявай, **не ми купувай**, има опашка!

б) Влез в залата! Извинявай, **не влизай**, пълно е с хора!

в) Обади се на мама! Извинявай, **не се обаждай**, сега спи!

г) Отиди до магазина! Извинявай, **не отивай**, магазинът вече е затворен!

д) Мини сега на отсрещния тротоар! Извинявай, **не минавай**, светофарът е червен!

е) Разкажи ми приказка! Извинявай, **не ми разказвай**, няма време!

ж) Обясни задачата на Росен! Извинявай, **не му обяснявай**, той не иска.

з) Ела после у нас! Извинявай, **не идвай**, ще излизаме с мама!

19. Четене с разбиране – работа с текст.

А.

В) Кани мечката да влезе вътре.

Б.

Г) Доверява се на бабата.

В.

слизай, недей да ядеш, ела, изяж, дай, дай, дай

20. Четене с разбиране – работа с текст и повелителните форми на глаголите.

нека живеят	нека не живеят	живей	не живей	живейте	не живейте
нека да имат	нека да нямат	имай	нямай	имайте	нямайте
да грее	да не грее	грей	не грей	грейте	не грейте
да се радват	да не се радват	радвай се	не се радвай	радвайте се	не се радвайте
нека се учат	нека не се учат	учи	не учи	учете	не учете
нека растат	нека не растат	расти	не расти	растете	не растете
нека играят	нека не играят	играй	не играй	играйте	не играйте

УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА ЗА VI КЛАС ЗА ОБУЧЕНИЕТО, ОРГАНИЗИРАНО В ЧУЖБИНА. КОМПОНЕНТ *БЪЛГАРСКИ ЕЗИК*

КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

Обучението по български език в VI клас на прогимназиалния етап е свързано с овладяване на знания за системата на българския книжовен език и умения, развиващи комуникативните компетентности на обучаваните.

Учебната програма включва два модула: 1. български като втори език и 2. български като първи език.

В първия модул учениците овладяват прагматичния аспект на езиковите категории, като основната цел е създаване на трайни навици и умения в 4-те речеви дейности: слушане, говорене, четене и писане за ниво В1.1 по ОЕЕР.

Лингвистичният терминологичен апарат се овладява във втория модул.

С цел развиване на социокултурните компетентности тази програма включва теми и дейности, насочени към овладяване на умения за извличане и обработване на информация от научни текстове, представени в различни информационни източници; усъвършенстват се уменията за използване на информацията в различни комуникативни ситуации.

По отношение на развиваните езикови компетентности програмата предлага теми и дейности, свързани с овладяване на особености на научни текстове. Разширяват се знанията за местоименията, за неличните глаголни форми и за системата на глаголните времена. Въвеждат се: повелително наклонение, променливо Я; еднородни части в простото изречение; сложно съчинено изречение; съюз, междуметие и частица.

В учебната програма като комуникативни компетентности се определят компетентностите на учениците да разбират относително дълъг разговор и медийни съобщения; да изразяват мнението си по познати теми; да създават различни текстове с несложна аргументация.

Във връзка с усъвършенстване на комуникативните компетентности в устното и в писменото общуване в VI клас се развиват умения за аргументиране на мнение и за толерантно участие в диалог, изграждат се умения за създаване в писмена и устна форма на отговор на научен въпрос.

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ОБУЧЕНИЕТО В КРАЯ НА КЛАСА

ОБЛАСТИ НА КОМПЕТЕНТНОСТ	ЗНАНИЯ, УМЕНИЯ И ОТНОШЕНИЯ
1	2
СОЦИОКУЛТУРНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	<p>Търси, извлича, подбира и използва информация от различни научни текстове и от различни информационни източници за решаване на комуникативни задачи.</p> <p>Задава въпроси и дава отговори на поставени въпроси. Изразява твърдения и се аргументира.</p> <p>Разбира инструкции и работи по зададен модел в училищна и в извънучилищна среда.</p>
ЕЗИКОВИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	<p>Познава видовете текст – описание, повествование, разсъждение.</p> <p>Разпознава особеностите на научен текст.</p> <p>Владее езикови средства, свързани с фонетични, с морфологични, със синтактични и с лексикални явления, и ги използва уместно в речевата практика.</p> <p>Служи си с разнообразни синтактични конструкции и използва синонимни варианти според целта на общуване.</p>
КОМУНИКАТИВНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	<p>Слушане</p> <p>Може да разбира, когато хората говорят с нормално темпо по познати теми.</p> <p>Може да разбира основната тема на относително дълъг разговор, ако той се отнася до познати теми и се провежда на книжовен език с нормално темпо.</p> <p>Може да разбира основното от информацията по новините (телевизия и интернет). Разбира смисъла на несложен непознат текст при слушане с определена комуникативна задача.</p> <p>Четене</p> <p>Може да разпознава и разбира най-важната информация в несложни, ясно написани печатни материали, като брошури и вестници с включени абривиатури, устойчиви съчетания и т.н.</p> <p>Може да разбира несложни, ясно написани инструкции, подкрепени с визуални материали. Може да разбира несложни писмени материали по познати теми. Може да разграничава научен от художествен текст.</p> <p>Може да разчита таблици и диаграми.</p> <p>Извлича, подбира, синтезира информация от урочна статия за изпълнение на определена комуникативна задача.</p> <p>Говорене</p> <p>Може да изразява мнението си по познати теми и да изисква споделяне на мнение от други хора.</p> <p>Може кратко да обяснява и конкретизира гледни точки и планове. Може да описва лични намерения и цели.</p> <p>Спазва правилата на книжовния изговор.</p> <p>Поставя логическо ударение, като се съобразява с определена комуникативна задача. Създава в устна форма: – отговор на научен въпрос.</p> <p>Писане</p> <p>Може да описва места и събития, свързани с ежедневието, като използва свързани помежду си завършени изречения.</p>

1	2
	<p>Може да пише несложни, кратки описания на лични преживявания без помощта на речник. Може да резюмира несложен текст по познати теми.</p> <p>Структурира и графично оформя текста, който създава. Спазва изучените книжовни езикови правила.</p> <p>Има формирани правописни навици по отношение на често употребявани думи и на думи от терминологичната лексика.</p> <p>Създава в писмена форма:</p> <p>– кратък отговор на научен въпрос.</p>

УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
1	2	3
<p>БЕ като втори-ниво В1.1.</p> <p>1. Минало свършено време – обобщение</p>	<p>Автоматизира употребата на формите за минало свършено време във всички лица и числа.</p> <p>Разграничава и образува правилно формите на минало свършено време на глаголи от несвършен и от свършен вид в съобщителни и въпросителни изречения.</p> <p>Употребява уместно форми на минало свършено време от свършен или несвършен вид на глаголите в зависимост от характера на действието.</p> <p>Осмисля приликите/разликите между употребата и формите на минало свършено време в българския език и подобни форми в езика на съответната страна.</p>	
<p>2. Словоред на кратките винителни и дателни форми на личните местоимения в изречения в минало свършено време</p>	<p>Автоматизира словоред на кратките падежни форми на местоименията в изреченията в минало свършено време в следния ред:</p> <p>– словоред на кратки винителни местоимения (видях го; аз го видях);</p> <p>– словоред на кратки дателни местоимения (дадох му; аз му дадох);</p> <p>– словоред при едновременна употреба на кратки винителни и дателни местоимения (показах му я; аз му я показах).</p> <p>Задава правилно въпроси в минало свършено време с употреба на кратките местоименни форми.</p> <p>Разказва за минали събития, като употребява уместно и правилно кратките форми на местоименията.</p>	

1	2	3
3. Пълни падежни форми на личните местоимения	<p>Разпознава пълните падежни форми на местоименията. Осмисля синонимията между кратките и пълните форми на личните местоимения.</p> <p>Автоматизира употребата на пълните форми на личните местоимения след предлог.</p> <p>Разграничава случаите на задължителна употреба на кратките или пълните падежни форми на личните местоимения.</p> <p>Осмисля случаите на едновременна употреба на кратка и пълна форма на личните местоимения: (– Видя ли Асен? – Да, видях го. – Видя ли Асен и Ана? – Него го видях, но нея не я видях.).</p>	
4. Наречия с въпросително, неопределително и отрицателно значение	<p>Осмисля разликата между наречията с въпросително, неопределително и отрицателно значение.</p> <p>Употребява правилно формите на наречията с въпросително, неопределително и отрицателно значение за време, място, начин и количество.</p> <p>Автоматизира разликата във формата на наречията с неопределително и отрицателно значение.</p> <p>Автоматизира употребата на отрицателни глаголни форми с наречия с отрицателно значение.</p>	
5. Сложно съчинено изречение	<p>Свързва безсъюзно прости изречения в сложно съчинено изречение.</p> <p>Осмисля разликата между сложно съчинено съединително, противоположно и разделително изречение.</p> <p>Автоматизира употребата на съчинителните, противоположните и разделителните съюзи. Осмисля разликата между съюзите „но“ и „а“.</p> <p>Свързва прости изречения в подходящ вид сложно съчинено изречение.</p>	
6. Повелително наклонение – прости и сложни положителни и отрицателни форми. Трансформация на пряка реч с повелителни глаголни форми в непряка реч	<p>Осмисля значението на повелителното наклонение. Образова правилно простите и сложните положителни и отрицателни форми.</p> <p>Автоматизира употребата на несвършен вид в отрицателните повелителни форми.</p> <p>Овладева и автоматизира трансформацията в непряка реч със съюза „да“.</p> <p>Използва уместно разнообразни глаголи за непряко предаване на информация (предлагам, съветвам, отказвам, настоявам и т.н.).</p> <p>Изразява молба, пожелание, съвет и др. с положителни и отрицателни форми на повелително наклонение.</p> <p>Осмисля приликите/разликите между формите на повелително наклонение в българския език и подобни форми в езика на съответната страна.</p>	

доц. д-р Петя Иванова Несторова
д-р Борислав Славов Борисов
д-р Катерина Иванова Томова
д-р Венера Георгиева Матеева-Байчева

КНИГА ЗА УЧИТЕЛЯ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК – 6. клас В1.1
към учебно помагало за подпомагане на обучението, организирано в чужбина

Редактор *Весела Михайлова*
Художник на графичния дизайн и на корицата *Бояна Павлова*
Художник редактор *Вихра Янчева*
Технически редактор *Мариана Димитрова*
Коректор *Жана Ганчева*

Българска. Издание 1/2020. Формат 70x100/16.
Код 42601101424.

Издавателство „*Просвета – София*“ АД – София 1618, ул. „Земеделска“ № 2
www.prosveta.bg; www.e-uchebnik.bg

ISBN 978–954–01–4105–3

КНИГА ЗА УЧИТЕЛЯ

Петя Несторова
Борислав Борисов
Катерина Томова
Венера Матеева-Байчева

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

УЧЕБНО ПОМАГАЛО ЗА ПОДПОМАГАНЕ НА
ОБУЧЕНИЕТО, ОРГАНИЗИРАНО В ЧУЖБИНА

ISBN 978-954-01-4105-3

9 789540 141053

Издателска група
ПРОСВЕТА
е член на Асоциацията
на европейските
издатели на учебници

EUROPEAN
EDUCATIONAL
PUBLISHERS
GROUP